

Självständigt arbete (30 hp)

Författare		Program/Kurs
Major Magnus Sjölund		HOP 19-21
Handledare		
		Antal ord: 19 079
Professor	Beteckning	Kurskod
Harald Høiback		
	Självständigt arbete	2HO013
	mastersuppsats, krigsvetenskap	

Svensk tröskelförmåga i framtidens krigföringsmiljö

Sammanfattning:

I syfte att nå ökad kunskap om hur tröskelförmåga bör förstås och anpassas i relation till doktrinära koncept och försvarsstrategiska målsättningar, genomförs i denna masteruppsats en kvalitativ och granskande analys, där Robert Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvar belyses och utvecklas gentemot en extern hotbild i form av Gerasimovs *New Generation Warfare*. Masteruppsatsen fokuseras mot att besvara hur Dalsjös fem dimensioner fångar komplexiteten i det domänöverskridande och ickelinjära krigföringskonceptet NGW och hur den svenska försvarsstrategin kan utvecklas för att svara upp mot hotet.

Resultatmässigt påvisas att Dalsjös dimensioner är väl förankrade i internationell litteratur och att de i de flesta stycken även fångar den hotbild som NGW projicerar. Däremot är indelningen mellan dimensionerna inte avvägd för att möta de ickemilitära påverkansmedlen i tillräcklig utsträckning, vilket föranleder att masteruppsatsen förordar en utveckling av primärt dimensionen hinder/försvar. Genom en uppdelning av hinder/försvar till två dimensioner, tydligt avgränsade i konfliktskalan, skapas förutsättning för att i analyser även fånga ickemilitära hybridåtgärder.

Nyckelord:

Tröskelförsvar, tröskeleffekt, tröskelförmåga, avskräckning, försvar, dimensioner, förnekande försvar, bestraffande försvar, ickemilitär, förnekelsebar, hybrid.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1. Problemformulering och forskningsfrågor	5
1.2. Begrepp, avgränsningar och definitioner.....	6
2. Metod	9
2.1. Forskningsdesign	9
2.2. Analysmetod.....	9
2.3. Operationalisering	11
3. Forskningsöversikt	13
3.1. Internationell litteratur	13
3.2. Nationell litteratur.....	17
3.3. Uppsatsens forskningsbidrag.....	21
4. Teoretiskt ramverk	23
4.1. Dalsjös fem dimensioner	23
4.2. Teoridiskussion.....	28
5. Empiri.....	29
5.1. New Generation Warfare.....	29
6. Analys.....	34
6.1. Trovärdighet i avskräckning och hinder/försvar	35
6.2. Krigföringsstrategiers påverkan på avskräckning och hinder/försvar	40
6.3. Typ av avskräckningsmetod	43
7. Resultatdiskussion.....	47
7.1. Resultat	47
7.1.1. Underfråga 1	47
7.1.2. Underfråga 2.....	54
7.1.3. Besvarandet av masteruppsatsens huvudfrågeställning	56
7.1.4. Reflektion och förslag på fortsatt forskning.....	60
Litteraturförteckning	63

Figurförteckning

Figur 1 Schematisk analysmodell.

Figur 2 Egen bild, relationen mellan tid och grad av aktivitet rörande Schellings tvångsstrategier.

Figur 3 Tröskelschema utvisandes Lindström och Lindvalls fasindelning.

Figur 4 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö inordnar dimensionerna avskräckning och hinder/försvar i relation till konfliktskalan.

Figur 5 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till kris/gråzon.

Figur 6 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till konfliktens inledning.

Figur 7 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till händelser som behöver eskaleras.

Figur 8 Den teoretiska strukturen på NGW enligt Bērziņš.

Tabell 1 New Generation Warfares nivåindelning adderad med kategoriseringen ickemilitär- och militär verksamhet samt kärnvapen.

Figur 9 Strategiska maktmedel och exempel på ickemilitära och militära påverkansmedel.

Figur 10 Schematisk bild över Försvarsmaktens spridning över landet.

Figur 11 Användning av aktiva hybridkrigsåtgärder.

Figur 12 Användning av aktiva hybridkrigsåtgärder.

Figur 13 Egen bild utvisandes Dalsjös båda dimensioner avskräckning samt hinder/försvar tillsammans med Weissmans beskrivning av aktiva hybridåtgärder i relation till konfliktskalan.

Figur 14 Försvarande statens misstänksamma tolkning av hur en konflikt eller relation uppfattas, tillsammans med de aktiva hybridåtgärderna.

Figur 15 Försvarande statens underskattande tolkning av hur en konflikt eller relation uppfattas, tillsammans med de aktiva hybridåtgärderna.

Figur 16 Egen bild utvisandes Dalsjös kompletterande dimensioner i relation till att eskalera en händelseutveckling, i kombination med Weissmans beskrivning av aktiva hybridåtgärder i relation till konfliktskalan.

Figur 17 Utvecklad bild utvisandes Dalsjös avskräckning samt hinder/försvar-dimensioner, där dimensionen hinder/försvar utvecklats och getts ett tydligare fredstida fokus.

Figur 18 Utvecklad bild utvisandes dimensionerna avskräckning samt hinder/försvar, där utvecklingen återspeglas både i en utökning och en uppdelning av dimensionen hinder/försvar till två.

1. Inledning

Under 1990-talet inleddes nedrustningen av Försvarsmaktens värnpliktsbaserade invasionsförsvar, och omformades senare även under 2000-talets första årtionde till ett mindre och frivilligbaserat yrkesförsvar. På senare tid har värnpliktsförsvaret återaktiverats – *om än i liten skala* – och det sker ett resursmässigt återtagande för att bygga upp den militära förmågan igen. Sverige har dessutom lämnat neutralitetspolitiken och ersatt denna med en säkerhets- och försvarsstrategi baserad på den EU-gemensamma solidaritetsklausulen (Försvarsutskottet, 2009:29) och en i övrigt militärt alliansfri försvarspolitik. (Tolgfors, 2010)

I Försvarsmaktens militärstrategiska doktrin (MSD16) framgår att det militära försvaret tillsammans med övriga totalförsvaret primärt ska fungera som en tröskel mot en angripare. Målsättningen är sammantaget att tydligt påvisa för en angripare en krigsavhållande avskräckning där kostnaderna för angrepp är för stora. (Försvarsmakten, 2016:5, 54f) Konceptuellt ska avskräckningen i fredstid åstadkommas genom konfliktförebyggande och avskräckande åtgärder för att förebygga krig och vid behov snabbt möta angrepp, för att vinna tid och skapa handlingsfrihet. Om vi ändå blir utsatta för angrepp ska försvarsoperationerna inriktas mot att *enskilt* undvika att förlora och vinna kriget *tillsammans* med andra. (Försvarsmakten, 2016:54–55)

Robert Dalsjö har i FOI-studien, *fem dimensioner av tröskelförsvar* (Dalsjö, 2017) klarlagt betydelsen av, det i försvarssammanhang vanligen förekommande begreppet tröskel. Han menar att orden *tröskel* samt *avskräcka/avhålla* ofta används synonymt eller med en sammanlänkad relation och frågar sig därför hur de ska förstås och tolkas. Hans ambition är att skapa en tydligare begreppsapparat som kan fungera som ett konkret stöd i framtida analyser av den svenska tröskelförmågan. Han utgår i sitt arbete från två tidigare utgivna FOI-studier, men även utifrån annan litteratur såsom politiska och militärt relevanta styrdokument samt angränsande forskning.

Dalsjös förhoppning är att hans begreppsanalys ska bidra till ”inte bara av akademiskt intresse, utan kan även vara till nytta i arbetet med att ta fram, kategorisera och värdera uppslag till konkreta åtgärder för att i närtid öka svensk tröskelförmåga.” (Dalsjö, 2017:24)

1.1. *Problemformulering och forskningsfrågor*

Baserat på en socialkonstruktivistisk samhällsuppfattning genomförs i masteruppsatsen en kvalitativt och kritiskt granskande analys, som belyser och utvecklar hur Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvar (Dalsjö, 2017) står sig mot en extern hotbild så som den framkommer i Gerasimovs *New Generation Warfare* (NGW). Detta görs i syfte att nå ökad kunskap om hur tröskelförmåga bör förstås och anpassas i relation till doktrinära koncept och försvarsstrategiska målsättningar, men även för att bidra till både vetenskaplig diskussion och professionsnära utveckling.

Inomvetenskapligt bidrar masteruppsatsen till att teoretiskt utveckla hur Robert Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvar kan användas såsom en teoretisk grund i analyser av små staters tröskelförmåga. *Utomvetenskapligt* bidrar den till en ökad kunskap om hur NGW som koncept kan påverka Försvarmaktens tröskelförmåga, och i förlängningen därigenom bidra till Försvarmaktens framtida utveckling inom området.

Forskningsfrågor

Huvudfrågeställning:

- Hur kan Dalsjös begreppsanalys – *fem dimensioner av tröskelförsvar* – teoretiskt användas och utvecklas för analys av hur svenskt tröskelförsvar svarar upp mot de bärande idéerna i NGW?

Underfrågor:

- Hur fångar Dalsjös fem dimensioner den komplexitet som inryms i det domänöverskridande och ickelinjära krigföringskonceptet NGW?
- Hur kan den svenska försvarsstrategin utvecklas för att svara upp mot ett icke-linjärt krigföringskoncept som NGW?

1.2. Begrepp, avgränsningar och definitioner

Tröskelförmåga

I Svenska akademiens ordbok (SAOB) definieras *tröskel*¹ som en tvärgående upphöjning som bildar dörrkarms bottenstycke, med syfte att sluta tätt intill en dörr, men även som en upphöjning som kan uppfattas som en gräns, t.ex. mellan ute och inne eller mellan ditt och mitt.

Ordet *förmåga*² definieras i SAOB som ett förhållande/egenskap där någon förmår, kan göra eller uträtta något. I Försvarsberedningens rapport från 2019 framgår att det är det samlade totalförsvaret (militärt och civilt försvar) som ska utgöra den krigsavhållande förmågan (Försvarsberedningen, 2019:12ff).

Begreppet *tröskelförmåga* får därmed även en strategisk dimension som inte bara berör militära förmågor utan innefattar även andra maktmedel. Detta understryks av utrikesminister Ann Linde, som menar att för att värna vårt lands intressen och suveränitet ska vi kunna använda alla våra säkerhetspolitiska instrument till förfogande – *både diplomatiska, politiska, ekonomiska och militära* – på ett samlat sätt (Regeringen, 2020b:3).

Försvarsmaktsperspektiv

Masteruppsatsen avgränsas till att undersöka hur *Försvarsmaktens tröskelförmåga* påverkas av de bärande idéerna i det ryska krigföringskonceptet ”nya generationens krigföring” (*New Generation Warfare*, NGW). Därmed ska tröskelförmåga generellt utläsas som *Försvarsmaktens förmågor*, men likväl är dessa sammankopplade till en större nationell kontext, vilket innebär att masteruppsatsen även med denna tydliga avgränsning ändå delvis kan komma att beröra andra områden än de strikt försvarsmaktsspecifika i relation till specifika delar i Dalsjös dimensioner. Detta kommer då att noteras särskilt. Masteruppsatsen avser inte gå in på något specifikt stöd som Sverige skulle få med anledning av bilaterala överenskommelser, försvarssamarbeten eller med stöd i Lissabonfördraget. Denna avgränsning görs med motiveringen att det är svårt att avgöra vilket eller vilka länder som stödjer om ett angrepp sker. I den mån uppsatsen ändå diskuterar stöd i form av samarbeten så sker detta på mer abstrakt nivå.

¹ Svenska Akademiens ordbok (SAOB) sökord *Tröskel* (tryckår 2009).

² Svenska Akademiens ordbok (SAOB) sökord *Förmåga* (tryckår 1927).

Definitioner

Baserat på ovanstående förtydliganden och utifrån masteruppsatsens avgränsning definieras *Försvarsmaktens tröskelförmåga* enligt följande:

De reella och trovärdiga kapaciteter och förmågor som Försvarsmakten disponerar, och som en aggressor måste beakta vid ett eventuellt angrepp på vårt land.

Hybridkrigföring och asymmetriska tillvägagångssätt/-åtgärder

Begreppen hybridhot, hybridkrigföring, asymmetriska hot, asymmetrisk krigföring, icke-linjär krigföring, okonventionell krigföring m.fl. är alla relativt närbesläktade begrepp, men som det enligt Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (CATS), är svårt att ge en tydlig och brett överenskommen definition på. Inspirerat av både CATS, Frank Hoffman och Peter R. Mansoors argumentation (Jonsson, 2019:9; Mansoor, 2012:2) görs här ett ställningstagande för några av begreppen:

Hybridkrigföring:

En konflikt som involverar en kombination av både konventionellt militära och irreguljära styrkor (gerilla, terrorister och uppror), vilket kan omfatta både statliga och icke-statliga aktörer, som syftar till att uppnå ett gemensamt politiskt syfte.

Asymmetriska tillvägagångssätt:

Försök att kringgå eller undergräva militär styrka medan de utnyttjar deras svagheter, med metoder som skiljer sig avsevärt från den förväntade metoden för operationer.

Hybrida hot

En motståndare som simultant använder en skräddarsydd blandning av konventionella vapen, irreguljär taktik, terrorism och kriminellt beteende, samtidigt anpassat inom flera domäner samt till tid och rum för att uppnå sina politiska mål

Disposition

I inledningskapitlet beskrivs masteruppsatsens ingångsvärden i form av dess syfte, målsättning och problemformulering. Här återfinns även arbetets avgränsningar och grundläggande begrepp. I det andra kapitlet beskrivs författarens metodologiska angreppssätt och uppsatsens forskningsupplägg tillsammans med en redogörelse för hur analysen har operationaliserats.

I det tredje kapitlet återfinns en överblick av både internationellt och nationellt relaterad forskning och kapitlet avslutas med masteruppsatsens forskningsbidrag. Det fjärde kapitlet återger uppsatsens teoretiska ramverk innefattandes en beskrivning av Dalsjös fem dimensioner och hur han ser på dessa. I det femte kapitlet redovisas arbetets empiriska underlag, i detta fall NGW, utgåendes från en historisk kontextuell ram, dess innehåll och grundläggande incitament.

I det sjätte kapitlet genomförs arbetets analys. Kapitlet inleds med en kortare redogörelse för analysens konstruktion, vilken kan sägas komplettera den operationalisering som redovisats i kapitel två. I kapitel sju redovisas de resultat som kan påvisas utifrån genomförd analys och i relation till masteruppsatsens tre frågeställningar, varvid underfrågeställningarna avhandlas först och huvudfrågeställningen därefter. I kapitlets avslutning för författaren en reflektiv diskussion gentemot både arbetets upplägg, dess design och förhållningssätt samt gentemot dess resultat, vilket renderar i tankar kring fortsatt forskning inom området. Masteruppsatsens avslutande sidor innehåller en litteraturförteckning.

2. Metod

2.1. Forskningsdesign

Filosofisk utgångspunkt

Masteruppsatsen utgår från ett socialkonstruktivistiskt synsätt med en tydlig lutning mot ett hermeneutiskt förhållningssätt, där den ontologiska och epistemologiska utgångspunkten fokuserar på kontextuell förståelse av sociala konstruktioner. Som författare uppfattar jag att det är vi människor som tolkar, förstår och ger verkligheten dess sammanhang i den tid vi lever, och detta menar Della Porta och Keating kan etiketteras som socialkonstruktivism. (Della Porta & Keating, 2008:23–25) Härigenom uppfattar jag även att subjektiva tolkningar om den kontextuella helhetens betydelse för hur ett fenomen eller en teori ska förstås måste tillskrivas stor betydelse. Forskarens (eller för den delen forskningsarbetets läsare) förförståelse, känslor samt hur dessa värderas och tolkas ger därigenom en översättning av verkligheten eller teorin som undersöks. (Andersson, 2014:109–13)

Metodologi

Jag anser vidare att det är svårt att skapa förutsägbara utsagor *a priori* i avseendet hur andra personer eller stater tänker, har för avsikt att göra i ett visst skede eller baserat på en generellt strukturerad mall. Därmed eftersöker masterarbetet inte heller falsifierbara sanningar eller kausala samband. Det är istället den kontextuella helheten, eventuellt underliggande dolda budskap och effekterna av dessa som undersökningen vill förstå och tydliggöra. Enligt Esaiasson m.fl. kan kvalitativa textanalyser bidra med förståelsen till just detta, både genom att antingen *systematisera* eller *kritiskt granska* aktuell text (Esaiasson, et al., 2012:210f). I denna uppsats kommer Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvar att *kritiskt granskas* genom att *kvalitativt analysera och tolka* hur dessa dimensioner står sig mot en extern hotbild så som den framkommer i Gerasimovs *New Generation Warfare* (NGW). Fördelen med textanalysen är att den kan uppmärksamma sociala aspekter som kan vara svårare att finna med mer systematiska metoder, men även att resultatet av textanalysen kan användas som variabler i andra förklarande studier. (Esaiasson, et al., 2012:212–213)

2.2. Analysmetod

Att metodmässigt arbeta med fördefinierade koder – *i detta fall de fem dimensionerna* – kan medföra risken att analysen i huvudsak endast fångar det uppenbart *manifesta* och missar det mer *latenta* i empirin (Della Porta & Keating, 2008:273–275). Fördefinierade och strukturerade koder kan även leda till en allt för ensidig och medveten bild av det undersökta (Hsieh &

Shannon, 2005:1283). Det är dock masteruppsatsens inomvetenskapliga huvudsyfte att kritiskt granska hur väl Dalsjös dimensioner kan användas vid analys, vilket innebär att de fördefinierade koderna (dimensionerna) utgör en grundförutsättning i denna uppsats.

För att motverka en allt för ensidig och subjektiv analys har jag som författare försökt att reflexivt förhålla mig till egen erfarenhet och bakgrund, för jag uppfattar att det inte är möjligt att i en tolkande analys frångå egna värderingar. Genom denna reflexiva medvetenhet hoppas jag min förkunskap inom det militära området istället kan gynna arbetets resultat. (Denscombe, 2017:329) För att stärka uppsatsens relevans baseras analysen av respektive dimension på svenska förutsättningar, utgående från officiella dokument. Detta medför för uppsatsen en tydlighet avseende vilka ingångsvärden som ligger till grund för analysen. Detta bidrar även till att slutsatserna kan härledas på ett logiskt sätt vilket även stärker masteruppsatsens reliabilitet. (Esaiasson, et al., 2012:212–213; Della Porta & Keating, 2008:276f)

Även om analysmetoden till del kan uppfattas deduktivt teorikonsumerande, så är uppsatsens övergripande syfte att kritiskt granska och teoriutveckla, vilket medför att arbetet har en teoriutvecklande ansats (Esaiasson, et al., 2012:41). Det kan argumenteras för att Dalsjös dimensioner i sig inte utgör en teori som kan prövas genom hypotesprövning, utan att de snarare bör behandlas såsom ett perspektiv, som enligt Esaiasson m.fl. inte kan falsifieras genom kausala samband (Esaiasson, et al., 2012:8f). Detta förhållande påverkar dock inte uppsatsen då dess syfte är att tolka och söka svar utifrån givna kontextuella förutsättningar och inte genom hypotesprövning.

Materialurval

Styrande i urvalsprocessen har varit att finna material utifrån en ändamålsstyrd metod (Jacobsen, 2017:120ff). Den huvudsakliga urvalsfaktorn har därvid baserats på information, dvs. i vilka dokument som svar på frågeställningarna återfinns. Även uppsatsens avgränsning har varit styrande för urvalet. Detta har medfört att visst material fallit bort, även fast det kunnat ge information till hur en viss fråga kan tolkas, ex. politiska styrningar mot civilförsvaret el.dyl. eftersom det faller utanför arbetets avgränsning.

Det material som valts ut för att belysa svenska förutsättningar för respektive dimension är i huvudsak officiella styrdokument. Här kan nämnas t.ex.:

- Militärstrategisk doktrin 2016
- Försvarmaktens perspektivstudie 2016-201

- Förvarsberedningens rapport Ds 2019:8 Värnkraft - Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021-2025
- MUST årsrapport 2020
- Nationell säkerhetsstrategi 2017
- Styrkejämförelser utgår från International Institut for Strategic Studies (IISS) dokumentationen i tidskriften *Military Balance 2021*, detta i syfte att utesluta eventuella bias och skapa transparens i uppsatsen.

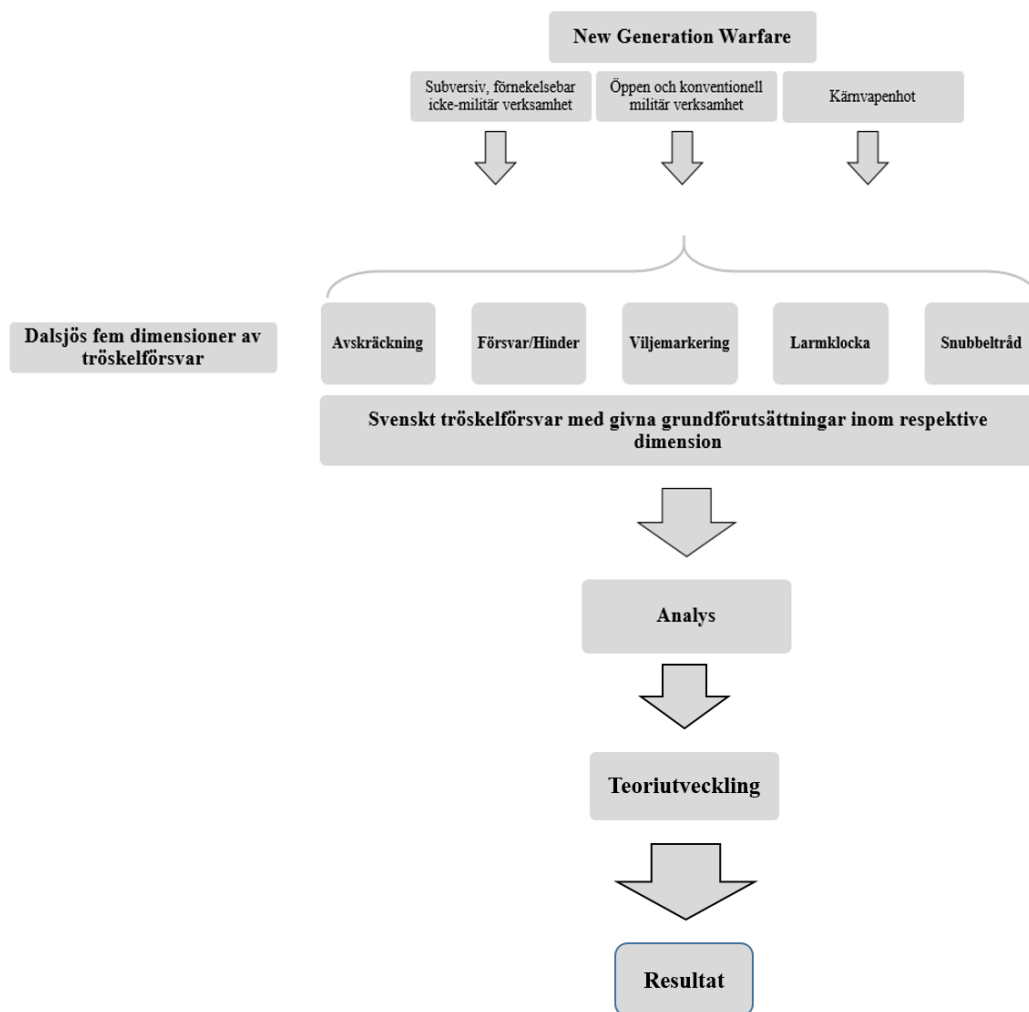
Att välja empiri på urval av dess information kan ge negativa konsekvenser m.a.a. bias. En selektiv materialurvalsprocess baserad på förutfattade meningar kan styra forskningen i viss riktning. (Della Porta & Keating, 2008:290f) För att undvika detta har jag valt material utifrån Dalsjös kriterier inom respektive dimension och kompletterar med underlag där jag uppfattar att tidigare forskning både kan stärka och motsäga Dalsjös argumentation. Detta har föranlett en omfattande initial informationsinhämtning, men min förhoppning är att jag därmed undviker eventuella bias och når en högre giltighet i mitt masterarbete. (Jacobsen, 2017:115) Det är även viktigt att belysa att uppsatsen analyserar svensk och engelskspråkig litteratur. Detta begränsar analysen eftersom jag inte kan analysera det ryska perspektivet utifrån ett språkmässigt närmare sätt än andrahandskällor skrivna på engelska eller svenska. Detta riskerar att ge en ensidig och ”västerländskt fokuserad” bild av hur det ryska konceptet ska tolkas och förstås. Min förhoppning är dock att min medvetenhet om dessa utmaningar bidrar till att uppsatsens resultat ändå stärks utifrån ett giltighets- och tillförlitlighetsperspektiv. (Jacobsen, 2017:115f) Det material som valts ut för att finna adekvat empiri utgörs i huvudsak av böcker samt artiklar kategoriserade som peer-reviewed.

2.3. Operationalisering

Det ryska krigföringskonceptet NGW (se även kapitel 5) kan i korthet sägas vara ett domänöverskridande, asymmetriskt och ickelinjärt krigföringskoncept där strävan är att vinna genom att minimera icke-kinetiska medel och maximera ickemilitära och domänöverskridande påverkansmedel. (Adamsky, 2015:19ff) Enligt Dr Phil Peterson delas NGW in i nio steg där steg ett till fyra innefattar ickemilitära handlingar, steg fem till åtta berör öppet militärt väpnade handlingar och steg nio innebär nukleära insatser. (Petersen, 2020)

I denna uppsats operationaliseras analysen av NGW till tre steg. Då NGW steg 1-4 på olika sätt innefattar ickemilitära handlingar har dessa steg sammanfogats till ett. Detta görs primärt för att

underlätta analysen då många av dessa handlingar ofta sker överlappat och inte sekventiellt. Steg 5-8 berör olika former av öppet militärt väpnade handlingar som även de kan genomföras parallellt och sällan utförs stegvist sekventiellt, varför även de sammanfogats till en egen påverkanslinje. Det mest kraftfulla militära verkansmedlet, fas 9 kärnvapen, behandlas däremot i en egen påverkanslinje. Förutsättningarna för det svenska tröskelförsvaret belyses utifrån Dalsjös dimensioner och baseras på officiella dokument i enlighet med avsnittet om materialurval här ovan. Detta leder fram till den schematiska analysmodellen enligt Figur 1.

Figur 1 Schematisk analysmodell

3. Forskningsöversikt

I detta kapitel redovisas inledningsvis en översyn av den internationella akademiska litteraturen kopplat mot avskräckning (*deterrence*) och dess angränsande begrepp. Därefter ges fokus till den nationella forskningen i relation till både avskräckning och tröskelbegrepp. Avsnittet leder avslutningsvis fram till en diskussion kring uppsatsens teoretiska bidrag.

3.1. Internationell litteratur

Avskräckningens utveckling

Enligt Lawrence Freedman (Freedman, 2004) är beteendet att manipulera och påverka uppträdandet hos andra i grunden ett naturligt fenomen, där arter genomför olika former av åtgärder för att avskräcka predatorer och därigenom öka sin egen chans att överleva. Denna form av avskräckning kan bygga både på instinktiva erfarenheter, t.ex. att en art är giftig att äta, men även på ren bluff, t.ex. ett kamouflage som imiterar en annan predator. (Freedman, 2004:6–7) Han menar också att det i mellanstatliga relationer är vanligt med villkorade hot i kommunikationen, men att dessa oftast kombineras med andra former av krav och utfästelser som måste bedömas i sin helhet. Han definierar därför avskräckning (*deterrence*) som ”något som berör medvetna försök att manipulera beteendet hos andra genom villkorade hot.” (Freedman, 2004:6)

Att demonstrera militär styrka och därigenom påverka sin motståndare att avhålla sig från attacker återspeglas väl i det Romerska ordspråket *Si vis pacem, para bellum* (om du önskar fred, förbered för krig) och enligt Freedman har denna argumentation bidragit till att stater bibehåller en stor krigsmakt även när staten inte vill ha krig. (Freedman, 2004:7) Den mera samtida strategiska betydelsen av avskräckning kan härledas till 1920–30-talets luftvapenteoretiker, vilka bedömde att enda sättet att undvika massiv bekämpning var att kunna påvisa en vedergällningsförmåga av samma magnitud (Freedman, 2004:9). I samband med införandet av kärnvapentechnologin blev vedergällningsförmågan än mer relevant som avskräckningsstrategi (Freedman, 2004:10).

Tre utvecklingsvågor

Robert Jervis anser att utvecklingen av avskräckningsteorin kan urskiljas i tre vågor, och att det troligtvis är en av de mest inflytelserika tankeskolorna inom amerikanska studier av internationella relationer (Jervis, 1979). Under åren direkt efter andra världskrigets slut såg teoretiker som t.ex. Bernard Brodie, Arnold Wolfers och Jacob Viner snabbt konsekvenserna av kärnvapenutvecklingen och att denna var så kraftfull och ödesdiger att man nu istället för att

vinna kriget skulle fokusera på att undvika detsamma (Jervis, 1979:291). Jervis menar att detta utgör den första vågen, men också att den inte fick så stort genomslag som de efterföljande vågorna.

Den andra vågen framkommer enligt Jervis under senare delen av 1950-talet och uppstår i bakvattnet av den alltmer bipolära maktbalansen mellan USA och Sovjetunionen (Freedman, 2004:22). Andra vågens uttolkare var bl.a. Bernard Brodie och Tomas Schelling m.fl. och de fann att avskräckningen mellan aktörerna ofta utgick från ett slags rationellt ”chicken race”, där motpartens första avskräckningsåtgärd oftast vidhölls utan synliga eftergifter. Samtidigt var båda parterna villiga att backa undan från sina krav hellre än att utlösa ett katastrofalt kärnvapenkrig. Detta innebar att man i avskräckningsargumentationen försökte få den andra parten att tro att man skulle stå fast vid sina krav (Jervis, 1989:291–292).

Under denna period befästs tankarna om massiv vedergällning och ”andraslagsförmågan” får en tydlig plats i stormakternas avskräckningsstrategi (Eisenhowerdoktrinen) (Fairbanks, 2004:144–146). I ”chickenrace-politik” finns dock bara två handlingsalternativ – *att vinna den politiska argumentationen eller att tappa ansiktet* – vilket medförde att man försökte finna en mera balanserad och riktad strategi med fler handlingsmöjligheter, och därvid föddes doktrinen om *flexibelt gensvar*. Doktrinen fördes fram av Kennedyadministrationen och den sammankopplas ofta med dåvarande försvarsministern, Robert McNamara. Med doktrinen flexibelt gensvar förflyttades den militära fokuseringen från civilbefolkningen till motståndarens militära styrkor och inte bara med kärnvapen. (Fairbanks, 2004:144ff)

Den tredje vågen kommer under 1970-talet och under denna tid börjar forskare på allvar att utmana grundvalarna i avskräckningsteorin (Jervis, 1979:300f). Kritiken omfattar dels teoriutvecklingen, som enligt Richard Smoke och Alexander George varit allt för ensidigt deduktiv, vilket lett till en överdriven fokusering på militärmakt i den Amerikanska utrikespolitiken (Freedman, 2004:23; Jervis, 1979:301). Forskare ifrågasatte även avskräckningsteorin i förhållande till empirisk forskning rörande beslutsfattning och risktagning (Jervis, 1979:304). Dessutom framfördes kritik kring bristen av empiriska resultat rörande belöningsaspekter (Jervis, 1979:303f).

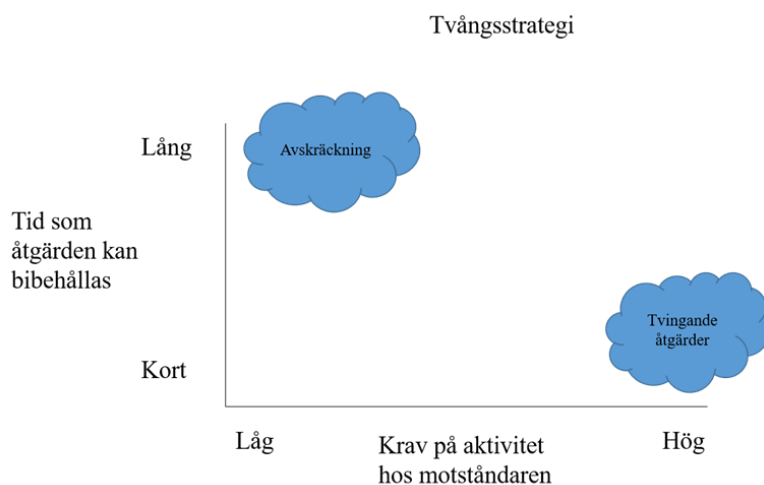
Avskräckningens grundelement

Tomas C Schelling lyfte under 1960-talet fram teorin om våldets diplomati och pekar där på den fundamentala skillnaden mellan diplomati och militärt våld, där diplomatin handlar om förhandling och kompromisser mellan stater, men att diplomatiproessen ändå syftar till

gemensamma positiva utkomster (Schelling, 2008:1). Freedman menar att avskräckning på strategisk nivå handlar om att med öppna och tydliga maktsignaler *påverka* motståndaren till ett beteende (Freedman, 2004:26). Han följer dessutom Schellings tankar om att den tvingande militärstrategin innehåller två delar, dels *avskräckning (deterrence)* och dels *tvingande åtgärder (compellence)*. Skillnaden i begreppen består i ägandet av *initiativet* och i de *tidskritiska* förutsättningarna. (Schelling, 2008:69-70; Freedman, 2004:26)

Avskräckning: En stat hotar en annan stat med vedergällning t.ex. om en landgräns passeras. Vedergällningshotet kan bibehållas över lång tid, men så länge gränsen förblir opasserad så händer inget. Initiativet överläts härigenom till motståndaren och styrkan är att det skapar enkla förutsättningar, tydliga förhållningsregler och att situationen kan bibehållas över lång tid, men kan även framstå som en defensiv och passiv åtgärd som inte eskalerar en situation. (Schelling, 2008:70–77)

Tvingande åtgärder: kan initiativmässigt ses som det motsatta. Här tar en stat initiativet genom att projicera en hotåtgärd som bibehålls tills dess motståndaren genomför efterfrågade åtgärder, vilka oftast blir deskalerande för situationen som helhet. (Schelling, 2008:70–77) Dessa tvingande åtgärder kräver explicita förutsättningar som motståndaren förväntas efterleva, annars effektueras ett hot. Detta är således ett aktivt maktutövande som är svårt att bibehålla under längre tid. Styrkan är dess aktiva och offensiva beståndsdelar vilka kan nyttjas med både låg eller hög anspänning. Schelling trycker dock på att det är svårt att balansera krav i förhållande till både omfattning och tid. Det är därför viktigt att ha en tydlig *kommunikation* med motparten och distinkta *målsättningar*. (Schelling, 2008:70–77)

Figur 2 Egen bild, relationen mellan tid och grad av aktivitet rörande Schellings tvångsstrategier.

Direkt och indirekt självförsvar

Utöver ovanstående indelning är det dessutom vanligt att kommunicera avskräckning utifrån dess målsättning och vilken avskräckningen berör, därigenom ges den dessutom en varierande trovärdighetsgrad. Denna indelning anger Freedman såsom direkt (*central*) och indirekt (*extended*) (Freedman, 2004:34ff). Direkt självförsvar avser situationer då en aktör genomför olika självförsvarsåtgärder kopplat till det egna landet och dess intressen. Det indirekta självförsvaret berör åtgärder kopplade till en allierad stat och riktas då mot en tredje part. Vanligen ges det direkta självförsvaret en högre trovärdighet än det indirekta. (Freedman, 2004:35)

Offensivt och defensivt försvar

Metodmässigt måste inte avskräckning genomföras offensivt och i syfte att straffa en motståndare, utan det kan likväl uppnås genom att defensivt ha förmågan att förneka motståndaren några strategiska vinster. Glenn Snyder benämner dessa båda begrepp som förnekande avskräckning (*deterrence by denial*) och bestraffande avskräckning (*deterrence by punishment*) (Snyder, 1960:163).

Icke-nukleär avskräckning

John Mearsheimer (Mearsheimer, 1985) anser att grunden till all avskräckning ligger i angriparens rädsla för negativa konsekvenser. Således blir avskräckningen resultatet av en sannolikhetsanalys där angriparen värderar fördelar mot kostnader/risker, och om angriparen uppfattar att kostnaderna överväger fördelarna så lyckas försvararens avskräckning. Men kostnaderna i ett krig är sällan helt överblickbara och historien visar att beslutsfattare ofta är benägna att bortse från denna aspekt av krigföringen (Mearsheimer, 1985:22).

Mearsheimer prövar två generella och vedertagna förklaringsteorier om icke-nukleär avskräckning (1985:23–28). Dessa är:

- i) om motståndaren har en offensiv vapenförmåga överlägsen försvararen så misslyckas avskräckningen
- ii) om motståndaren har en militär styrka numerärt överlägsen försvararen så misslyckas avskräckningen.

Mearsheimer trycker på att dessa är viktiga ingångsvärden men att de dessvärre är ofullständiga och går att motbevisa empiriskt. Han presenterar därför en tredje teori som delvis kombinerar

de två ovanstående, men fokuserar mer på de militära strategiernas betydelse till om avskräckning fungerar eller inte;

- iii) om motståndaren använder sig av någon av krigföringsstrategierna – *krig med begränsade målsättningar, utnötningskrig* eller *manöverkrig/blixtkrig* – så misslyckas försvararen med sin avskräckning. (Mearsheimer, 1985:28–30, 203)

Vapensystemens förmågor likväl som rena styrkeförhållanden är enligt Mearsheimer grundläggande och viktiga beståndsdelar i utkomsten av ett krig. Exempelvis hög rörlighet, överlägsen eldkraftsnumerär eller vapentechnologi kan nyttjas både offensivt eller defensivt, men det är *hur* systemen nyttjas som blir utslagsgivande vid konventionell krigföring. (Mearsheimer, 1985:25–27)

3.2. Nationell litteratur

Det finns en hel del svenskspråkiga akademiska texter som på något sätt berör området avskräckning. Vid en sökning på Google Scholar med sökordet ”avskräckning” fås över 1000 träffar. Det är däremot betydligt mindre skrivet om begreppet ”tröskel” i olika former. Vid motsvarande sökning med sökordet ”tröskeleffekt” fås 743 träff och sökordet ”tröskelförmåga” ger 37 träffar. Då sökorden kombineras erhålls endast 13-15 träffar.³

Huvuddelen av texterna är studentrapporter, enstaka tidskriftsinlägg samt några rapporter från FOI. De avhandlar alla lite olika aspekter på tröskelbegreppen i relation till avskräckning och sammantaget berörs både säkerhetspolitisk, strategisk och militärt förmågemässig nivå. Nedan presenteras ett urval vilket uppfattas kan bidra till denna uppsats.

Studentrapporter

Modigh och Nordén (Modigh & Nordén, 2019) undersöker hur tröskelbegreppen⁴ används inom svensk säkerhetspolitik och om begreppsanvändningen skiljer sig åt mellan Försvarmakten och svensk politisk nivå. Författarna påvisar att tröskelbegreppen används på ett likartat sätt inom svensk säkerhetspolitik, och att begreppen ofta används för att motivera satsningar inom utpekade områden, men drar även slutsatsen att det finns skillnader och otydligheter i

³ Sökning på Google Scholar den 3 feb 2021. Sökord ”avskräckning”, ”tröskeleffekt” samt ”tröskelförmåga” i olika kombinationer.

⁴ Begreppen tröskel, tröskeleffekt, tröskelförmåga och tröskelförsvar.

användandet (Modigh & Nordén, 2019:44–45). Otydlighet tydliggörs framförallt i två områden där det finns risk för missförstånd.

- i) Internt inom Försvarsmakten finns det en inkonsekvens och otydlighet avseende tröskelbegreppens betydelser i olika sammanhang.
- ii) Det finns en oförmåga att ange styrkan eller storleken på tröskelbegreppen som avses. Tröskelbegreppen har i sig ingen faktisk styrka eller storlek. Om detta inte beskrivs blir meningarna ofta vaga och intetsägande.

De konstaterar även att tröskelbegreppen ofta används för att belysa ambitionsnivån för det svenska försvaret. Detta faktum, i kombination med slutsatserna om otydlighet avseende ordens betydelser och oförmågan att tydligt ange vilken nivå som avses, ger enligt författarna en bild av en låg ambition från både Försvarsmakten och politiker. Om detta är avsikten eller endast ett olyckligt resultat av begreppens mångtydighet är svårt att klargöra. (Modigh & Nordén, 2019:48)

FOI-rapporter

Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI) har i en serie studier analyserat försvarets förutsättningar att genom *tröskelförmåga* verka krigsavhållande, men också hur begreppet ska förstås och sammantaget bidra till en tydligare begreppsapparat. Dalsjö avslutar serien och framlägger en begreppsanalys bestående av fem dimensioner av tröskelförsvaret. Då hans analys i stor utsträckning grundas på de övriga två studierna anser jag det viktigt att i detta kapitel redovisa de två inledande studierna.

Krister Andrén analyserar i den inledande av tre FOI-studier (Andrén, 2014) hur de nationella försvarspolitiska förutsättningarna har förändrats sedan 1990-talet fram till nu. Han pekar på fyra avgörande faktorer; *resursmässiga begränsningar*, *Europas militärstrategiska utveckling*, *samhällets sårbarhet* samt *den militärtekniska utvecklingen*, vilka blir avgörande för hur det militära försvarets nationella dimension kan förbättras. (Andrén, 2014:5)

Andrén argumenterar för att begreppet avskräckning (*deterrence*) inte kan appliceras på en småstats förutsättningar, utan snarare härstammar från kärnvapenavskräckning (*nuclear deterrence*) mellan stormakter (Andrén, 2014:49). Han vill istället lyfta fram tröskelförmåga såsom en fredsbevarande *avhållande förmåga*, eftersom en småstat per definition aldrig kan avskräcka en stormaktsaggressor. (Andrén, 2014:49) Andrén anser vidare att försvararens reella förmåga är grundläggande för att etablera en avhållande försvarsförmåga. Samtidigt är

försvararens trovärdighet – *både förmågemässigt och viljemässigt* – av central betydelse. Aggressorn behöver perceptivt förstå att en våldshandling bemöts av försvararens motåtgärder och att nettovinsten uteblir. (Andrén, 2014:49–50)

Madelene Lindström och Fredrik Lindvall skriver i den andra FOI-studien (Lindström & Lindvall, 2015) om hur tröskelbegreppet kan förstås och analyserar även hur man kan höja den svenska tröskeln. Studien kan ses som en direkt fortsättning på Andréns rapport (Andrén, 2014).

Författarparet menar att avskräckning i grunden handlar om tre viktiga och samverkande delar; försvararens *vilja* att möta angrepp, dennes *förmåga* att möta ett angrepp samt en *trovärdig kommunikation* av både vilja och förmåga i syfte att få aggressorn att avstå. För att få detta att fungera krävs en sammanvävd säkerhetspolitik där både politiska, strategiska och militärt operativa maktmedel samspelar. De ser även en skillnad mellan begreppen *tröskel*, *tröskeleffekt* samt *tröskelförmåga*. En tröskel är ett hinder som en aggressor uppfattar och därefter förändrar sitt beteende utifrån tröskelns egenskaper. Tröskeleffekt är mera perceptivt och uppnås när aggressorn inser att angreppet förnekas eller bestraffas i den utsträckningen att angriparen avstår. Tröskelförmåga är de reella styrkor och förmågor som försvararen har till förfogande och som aggressorn därmed måste väga in vid ett eventuellt angrepp. (Lindström & Lindvall, 2015: 19ff, 31–32, 40)

När det gäller det försvarande landets tröskelförmågor så anser Lindström och Lindvall att viktiga egenskaper för moderna vapensystem – både idag och i framtiden – är *lång räckvidd*, *god förmåga att penetrera motståndarens försvar*, *god verkan i målet* samt ett *gott egenskydd*.

Dessa egenskaper kan enligt författarna nyttjas både i ett förnekande (*deterrence by denial*) och i ett bestraffande avskräckningssyfte (*deterrence by punishment*).⁵ Man kan därmed se förmågorna delvis gå om lott mellan dessa båda avskräckningsformer. Vapnens egenskydd kan också förmågemässigt ses som överlappande likt samhällets förmåga att motstå störningar, upprätthålla och återta funktionalitet (resilience). (Lindström & Lindvall, 2015:41-42) Utöver ovan redovisade begreppsskillnad menar författarna att tröskeleffekten kan delas in i tre faser. (Se Figur 3)

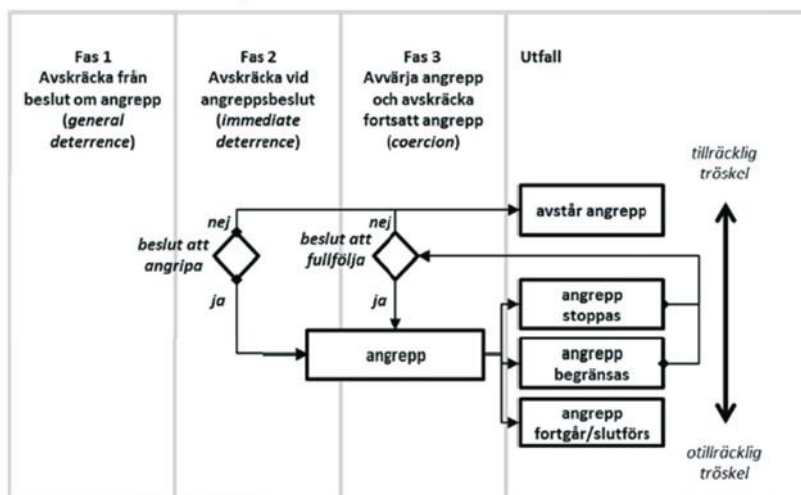
Fas ett avser den generella tröskeleffekten som påverkar om aggressorn ens överväger ett angrepp, vilket i kan påverkas av både positiva och negativa incitament i form av t.ex.

⁵ Författarna väljer här en lite annorlunda översättning av de engelska begreppen. Jag har dock valt att använda den översättning som jag använde tidigare i kapitlet, vilken grundats på Glenn Snyders arbete.

ömsesidiga handelsavtal eller att försvararen har en överväldigande tröskelförmåga. Förmågemässigt är lösningen till en tillräcklig tröskel att påvisa en beredskap och en villighet till att nyttja de militära förmågorna både i fred och i krissituationer. Denna påvisade beredskap ska ses sammanlänkad med både den andra och tredje fasen. (Lindström & Lindvall, 2015:40–44)

Fas två inträder då försvararen utför aktiva åtgärder – t.ex. mobiliseringsbeslut eller andra skyddsåtgärder – som kan påverka aggressorns eventuella beslut om angrepp. Här behöver försvararens förmågor kunna upptäcka och förstå aggressorns agerande och intention, för att därefter välavvägt kunna kommunicera sin egen bild av situationen, både internt och externt i syfte att både varna aggressorn och mobilisera stöd mot aggressionen. (Lindström & Lindvall, 2015:40–44)

Den tredje fasen inträder då försvararen agerar för att avvärja ett påbörjat angrepp. Detta kan då leda till att aggressionen stoppas, begränsas eller fortsätter. Om motståndaren avstår från aggressioner i någon av faserna så kan tröskeleffekten tolkas som tillräcklig, men om denne ändå påbörjar eller fortsätter med fientligheterna så har tröskeleffekten varit otillräcklig. Våra förmågor ska här kunna begränsa eller stoppa angreppet och därigenom hamnar stort fokus på den militära förmågan. (Lindström & Lindvall, 2015:40–44)

Figur 3 Tröskelschema utvisandes Lindström och Lindvalls fasindelning från övervägande till utfall i relation till tröskelnivån. (Lindström & Lindvall, 2015:41)

Utöver förmågeperspektiven i fasindelningen anser Lindström och Lindvall att det för svensk del är viktigt att en eventuell konflikt eskalerar så pass mycket så den oundvikligen även kommer att påverka andra stater i vår närhet. Detta kan åstadkommas på flera sätt. Dels genom en egen hög tröskelförmåga, så aggressorn tvingas eskalera angreppet så mycket att även

närliggande stater dras med. Dels kan det göras genom att vi som nation gemensamt delar viktig samhällsstruktur med andra, t.ex. informations- eller elförsörjning. Ett angrepp påverkar då flera stater samtidigt vilket ökar vår totala skyddsförmåga. (Lindström & Lindvall, 2015:44)

Författarparet avslutar studien med en argumentation kring småstatens dilemma i konflikter, dvs. att kvantitativt inte räkna till mot en stormakt och att vi därför behöver ha en högre kvalitet på våra förmågor. För att omhänderta detta menar de att vi både behöver kunna påverka motståndaren där de är som svagast och ”... som med minsta egen insats, ger störst operativ effekt.” (Lindström & Lindvall, 2015:45) Om vi som land kan påvisa att vi trovärdigt och med stort strategiskt djup kan skada aggressorn ökar vår tröskeleffekt, vilket även kan bidra till att komma andra stater till hjälp. (Lindström & Lindvall, 2015:45)

3.3. Uppsatsens forskningsbidrag

Det är tydligt att teorierna kring avskräckningsbegreppet och dess funktion utvecklats en hel del i vår samtidshistoria. Inledningsvis baserades avskräckningen på en tydligt realistisk samhällssyn där styrkan på den militära förmågan var ett viktigt maktinstrument. Kärnvapen och andraslagsförmåga ersattes av flexibelt gensvar och icke-nukleär avskräckning. (Freedman, 2004; Mearsheimer, 1985)

Begreppet avskräckning har således breddats och utvecklats i takt med den teoretiska utvecklingen till att nu även omfatta bl.a. tvingande åtgärder, defensivt och offensivt, men även fungera både direkt eller indirekt för att nämna några av dess funktioner. (Snyder, 1960; Harvey, 1997; Freedman, 2004) Denna internationella utveckling och avskräckningsbegreppets omfattande bredd uppfattar jag inte kan återses i våra svenska översättningar vilket även återspeglas i tröskelbegreppens mångtydighet.

Just tröskelbegreppets mångtydighet har FOI analyserat i en serie studier⁶ vilka avslutas med ett förslag framlagt av Robert Dalsjö på hur man kan tolka tröskelbegreppen i ett svenskt försvarsmässigt perspektiv. Hans förhoppning är att tolkningen kan vara något att förhålla sig till i framtida studier och arbete, på ett till synes oplöjt område. Det är här denna masteruppsats tar sin utgångspunkt. Genom att kvalitativt granska hur det ryska krigföringskonceptet påverkar

⁶ Krister Andrén, ”Krigsavhållande tröskelförmåga - Det svenska försvarets glömda huvuduppgift?”, (FOI-R—3852—SE), 2014.; Madelene Lindström och Fredrik Lindvall, ”Vill du ha fred, rusta för krig - Perspektiv på en svensk tröskel”, (FOI-R—4047—SE), 2015.; samt Robert Dalsjö, ”Fem dimensioner av tröskelförsvar”, (FOI-R-4458—SE), 2017.

vår svenska tröskelförmåga, betraktat utifrån Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvaret, hoppas jag kunna bidra inomvetenskapligt genom att teoretiskt utveckla Dalsjös begreppsanalys. Eftersom masteruppsatsen belyser tröskelförmågan utifrån ett hotperspektiv kan den dessutom bidra utomvetenskapligt med konkreta slutsatser för att höja den svenska tröskelförmågan.

4. Teoretiskt ramverk

Kapitlet inleds med en redogörelse för uppsatsens teoretiska ramverk som utgörs av Robert Dalsjös begreppsanalys av fem dimensioner av tröskelförsvar. Kapitlet avslutas med en teoridiskussion.

4.1. Dalsjös fem dimensioner

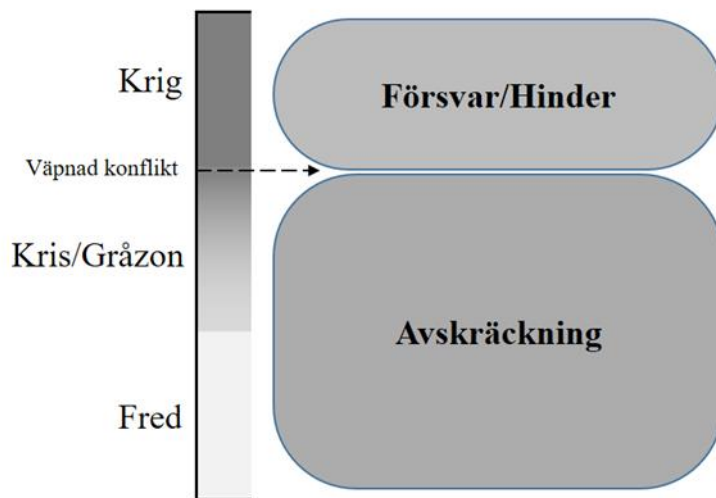
Dalsjö menar att båda ovanstående delstudier (Andrén, 2014; Lindström & Lindvall, 2015) är olika, men att båda ändå behandlar begreppen avskräckning och tröskel i stort sett synonymt. Andrén har en tydlig fokusering på begreppet avhållande förmåga och då specifikt indelat i de två perspektiven förnekande avskräckning (*deterrence by denial*) samt straffande avskräckning (*deterrence by punishment*). Lindström/Lindvall anses ha ett perceptivt fokus på tröskeleffekten såsom en effekt på aggressorns nyttokalkyl. Härvidlag gäller det att få angriparen att förstå att kostnaderna överskrider vinsterna, och detta gäller både innan och efter ett angrepp. Dalsjö noterar också att Lindström/Lindvall ser att tröskeln kan ha en larm- eller snubbeltrådseffekt i syfte att uppmärksamma om det sker ett angrepp. (Dalsjö, 2017:8–11)

De två primära dimensionerna avskräckning och hinder

Även om begreppen avskräckning och tröskelförmåga kan tolkas som likartade eller ha egenskaper som går om lott så finns det specifika incitament som talar för att de ska tolkas olika. Avskräckning handlar om situationen och förutsättningarna *innan* en aggressor skriker till handling, oavsett om det är i form av ett angrepp eller dess raka motsats, och bygger mycket på hur aggressorn perceptivt uppfattat alla signaler i avskräckningen. Här kan man se samma funktion för begreppet tröskel, men tröskeln kan dessutom ge effekt på angriparen *efter* ett angrepp. Tröskeln kan då vara mer eller mindre ansträngande att ta sig över och därför får den även en mer fysisk och försvarande dimension. (Dalsjö, 2017:17–18)

Denna skillnad menar Dalsjö även syns inom den internationella diskursen när man skiljer på avskräckning (*deterrence*) och försvar (*defence*), och inom NATO var frågan under viss tid föremål för långtgående motsättningar. Förenklat kan man se skillnaden som att "...om man på allvar skulle förbereda sig på att avskräckningen kunde misslyckas, eller om man mest skulle skrämmas och sedan hoppas på det bästa." (Dalsjö, 2017:15ff) Utifrån detta menar Dalsjö att begreppet *tröskel* inledningsvis kan ges två primära betydelsedimensioner som inte är synonyma; dels den mer perceptiva dimensionen vilket inryms i begreppet *avskräckning* och dels om eller när avskräckningen inte fungerar så uppkommer en mer fysiskt försvarande

dimension som inryms i begreppet *hinder*. (Dalsjö, 2017:18) Figur 4 illustrerar schematiskt förhållandet mellan de båda begreppen.

Figur 4 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö inordnar dimensionerna avskräckning och hinder/försvar i relation till konfliktskalan.

Samtidigt påpekar Dalsjö att vissa förmågor – som primärt hör hemma inom hinder/försvar – samtidigt mycket väl kan ha en avskräckande effekt, t.ex. särskilda vapensystem på strategiskt viktiga platser eller samarbetsavtal med andra nationer. (se även avsnitt 4.1 om stödfaktorer)

De tre kompletterande dimensionerna larmklocka, snubbeltråd och viljemarkering

Dalsjö menar att användningen av tröskelbegreppet i svenska texter nästan uteslutande kan kopplas till betydelser i ett inledande skede av en händelse. Han delar in dessa skeden i följande tre kategorier;

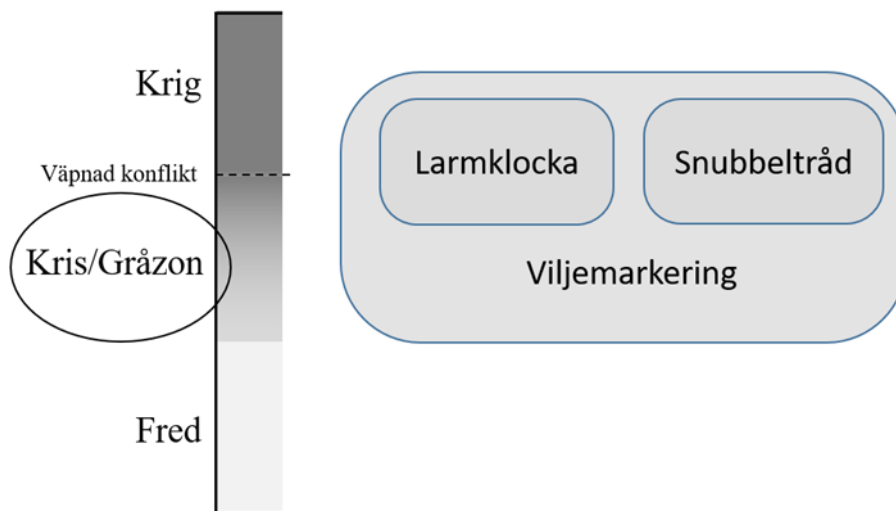
- i) konflikters förskeden dvs. fred med påtryckningar eller krislägen (gråzon),
- ii) konfliktens inledning samt
- iii) kopplat till en eskalation inom ett konfliktförlopp.

I dessa situationer används tröskelbegreppet med lite andra incitament, som till del kompletterar de primära dimensionerna hinder och avskräckning. (Dalsjö, 2017:18)

I fred, kriser och gråzonshändelser kan Dalsjö se tröskelanvändningen som en tydligt *viljemarkerande funktion*, där en stat påvisar både vilja och förmåga att hävda sin suveränitet och sina intressen, med våld om så krävs. Dalsjö beskriver detta som en "skuggboxning" där parterna verbalt strävar efter ett överläge. I dessa situationer utövas inget direkt våld, men

parterna påvisar sin potential och handlingskraft för att nå fram med sina budskap. (Dalsjö, 2017:18)

När en aktör genomför sin argumentation och visar sin handlingskraft är det inte ovanligt att det läggs fast vissa ”överträdbara” verbala eller reella gränser. Om aggressorn ändå väljer att kliva över en sådan gräns eller eskalera konflikten på annat sätt, menar Dalsjö att tröskelbegreppet ges en funktion likt en *larmklocka*, eftersom händelsen signalerar både till försvararen och det övriga internationella samhället att en konflikt är i pågående. Utöver detta kan tröskeln även fungera som en typ av *snubbeltråd* om försvararen påvisar en vilja och förmåga att besvara aggressionen och därigenom lyckas påverka andra aktörer att agera. (Dalsjö, 2017:19) Figur 5 illustrerar schematiskt de områden inom konfliktskalan där begreppen har sin funktion.

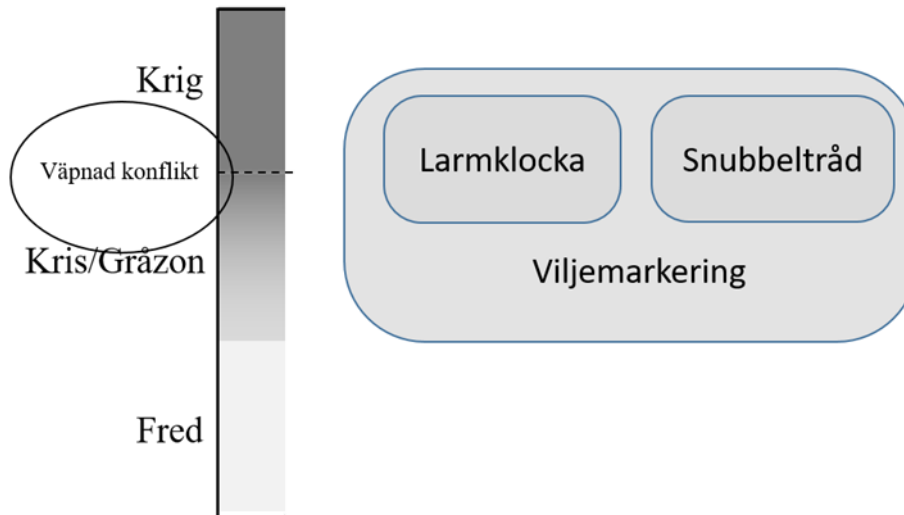

Figur 5 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till kris/gråzon.

När händelserna kan sägas gå från kris till inledningen av väpnad konflikt ser Dalsjö att tröskelfunktionerna förändras en del. *Larmklockefunktionen* bibehålls eftersom det fortfarande handlar om att med militärt våld tydligt markera att dragna gränser har korsats. Detsamma gäller även för *snubbeltrådsfunktionen*. Förändringen utgörs i huvudsak av att försvararen nu inte bara parerar en överträdelse, nu ska landet försvaras. Försvararen måste kunna påvisa – *både domestiskt och internationellt* – att nu är landet i krig, angriparen ska tillfogas smärtsamma förluster och försvararen behöver återta initiativet. (Dalsjö, 2017:19f)

Det här menar Dalsjö är exempel på både kognitiva och fysiska friktioner som försvararen utsätter angriparen för, i syfte att hindra dennes framfart och skapa förutsättningar för egen framgång. Genom spridning, skyddsåtgärder och resilienta nyckelförmågor, både avseende

civila och militära förmågor, kan försvaret och landet som helhet fortsatt fungera och undvika kollaps. Dalsjö ser dessa förmågor såsom bidragande delmängder till ett förnekande försvar (*deterrence by denial/defence*) eftersom aggressorn inte kan nå ett snabbt avgörande. (Dalsjö, 2017:20) Figur 6 illustrerar schematiskt de områden inom konfliktskalan där begreppen har sin funktion.

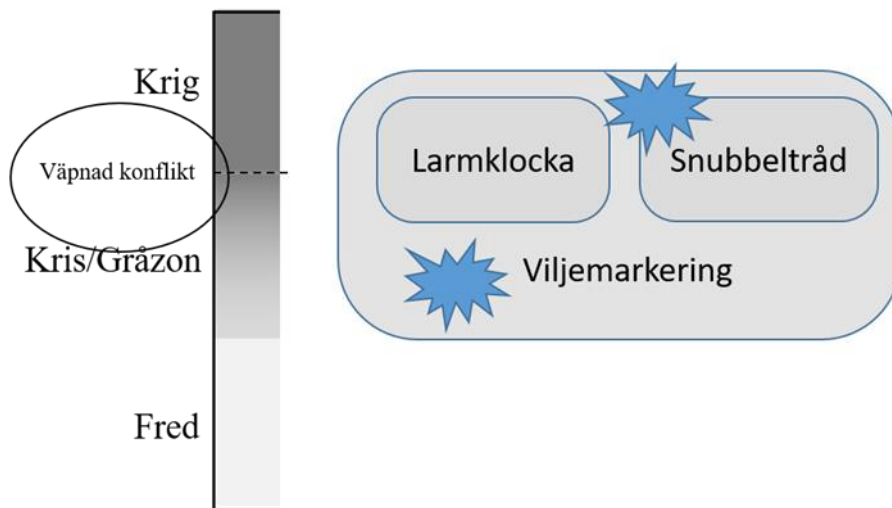
Figur 6 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till konfliktens inledning.

Det tredje skedet kopplar Dalsjö till situationer då det för försvararen kan vara aktuellt med en *medveten eskalation*. Genom att försvararen medvetet höjer konfliktnivån (vertikal eskalation) eller utvidgar konflikten geografiskt (horisontell eskalation) kan försvararen nästan tvinga omvärlden att reagera på händelseutvecklingen. Den kan inte längre ses som en bilateral händelse.

Dalsjö menar att denna eskalationstanke till del kan uppfattas paradoxal, eftersom det kanske inte uppfattas lämpligt att eskalera när syftet är att de-eskalera en konflikt, och att man därför behöver förstå fyra bakomliggande geopolitiska förutsättningar. (Dalsjö, 2017:20–21) Han utgår från att i) Ryssland är en revisionistisk stormakt med ett militärt våldskapital som vida övertrumfar dess grannars. ii) Ryssland vill ofta få konflikter att framstå som bilaterala uppgörelser som endast berör dem enskilt. iii) Ryssland nyttjar ofta hybridkrigstaktik, vilket enligt Dalsjö innebär att aggressorn med små steg flyttar fram sina positioner i syfte att inte utlösa en motreaktion, och samtidigt skapa osäkerhet om det faktiska skeendet och vem som ansvarar för detsamma. iv) Små grannstater till Ryssland kan inte förutsätta att USA kommer till dess hjälp om Ryssland har maktpolitiska ambitioner där. Utifrån dessa grundfaktorer menar

Dalsjö att varje liten stat i östersjöregionen måste räkna med att utsättas för en maktpolitisk motsättning likt den på Krim och i Donbassregionen. (Dalsjö, 2017:20–21)

Figur 7 illustrerar schematiskt de områden inom konfliktskalan där begreppen har sin funktion. Här ska särskilt noteras att även händelser i kris och gråzon enligt Dalsjö kan behöva eskaleras för att nå efterfrågad effekt.

Figur 7 Egen bild och tolkning av hur Dalsjö placerar de kompletterande dimensionerna på konfliktskalan i relation till händelser som behöver eskaleras.

Dalsjö menar att denna medvetna eskalationstanke återfinns även i andra länders tankar om tröskelförsvaret och hänvisar specifikt till både Norge och Finland (Dalsjö, 2017:21), där man prioriterar satsningar på långräckviddig bekämpningsförmåga i syfte att påverka motståndaren på djupet och därigenom tydligt eskalera konflikten vertikalt. Då det övergripande syftet med eskalationen är att påverka andra betecknar Dalsjö dess funktion såsom en *snubbeltråd*.

Här rör sig Dalsjö tydligt i samma tankar som Andréén där han menar att den defensiva förmågan måste kompletteras med en offensiv kapacitet som tillfogar motståndaren strategiska uppoffringar. Även Lindström och Lindvall är inne på samma offensiva spår med argumentationen att skada aggressorn på ett stort strategiskt djup.

Stödfaktorer

Vissa egenskaper eller funktioner av tröskelförsvaret låter sig inte riktigt fångas av de fem dimensionerna och dessa etiketterar Dalsjö såsom förutsättningsskapande stödfaktorer. (Dalsjö, 2017:22–23) Det kan enligt Dalsjö t.ex. röra sig om skydd för baser eller anfallsförmågor, vilket primärt skulle placeras inom dimensionen hinder/försvaret, men det kan även argumenteras för att skydd borde ses som en grundläggande och instrumentell förutsättning för huvuddelen av

Försvarsmaktens förmågor. På samma sätt kan man diskutera t.ex. totalförsvarets resiliens och förmåga att utstå påfrestningar såsom en nationell tröskelförmåga inom hinder/försvar, men även som en bidragande del i avskräckning eller som en stödfunktion. Faktorer som kan sammankopplas med bi- eller trilaterala avtal om stöd kan både placeras i hinder/försvar samtidigt som de har en avskräckande effekt, men kan också hänvisas vara en stödfaktor.

4.2. Teoridiskussion

Teorikritik

Modigh och Nordén styrker Dalsjös argumentation om att tröskelbegreppen används likt ”modeord” och de pekar särskilt på två områden där det kan uppstå problem. Dels råder det en inkonsekvens inom Försvarsmakten i hur begreppen används. I detta faller ingen kritik gentemot Dalsjös begreppsanalys. Men deras studie påvisade även en uppenbar otydlighet i att tröskelbegreppen inte har en inneboende styrka eller storlek. Det innebär enligt Modigh och Nordén att användandet av tröskelbegreppen kan skapa otydlighet och att texter riskerar att bli intetsägande och vaga om man inte adderar en ambition eller styrka till avsett begrepp. I Dalsjös begreppsdefinition finns heller ingen diskussion om detta vilket får ses som en brist. (Modigh & Nordén, 2019:44–45)

Dalsjös lyfter själv fram att den fem-dimensionära tolkningen kan ses som expansiv eftersom tröskelbegreppet utökas från att endast omfatta avskräckning, men kan även ses insnävande då huvudfokus riktas mot konflikternas inledande skeden. (Dalsjö, 2017:24) De stödfaktorer som Dalsjö diskuterar är däremot inte listade eller namngivna utan behandlas mera övergripande och generellt. Det är inte heller helt lätt att följa hans argumentation kring stödfaktorernas instrumentella grad i relation till de kompletterande dimensionerna. (Dalsjö, 2017:22–23)

Teorival

Den huvudsakliga anledningen till att det är Dalsjös tolkning av tröskelbegreppen som utgör denna uppsats teoriram är primärt kopplat till arbetets övergripande syfte. Målsättningen är att kritiskt granska Dalsjös tolkning i syfte att stärka dess bärkraft både inom och utomvetenskapligt, för att på så sätt öka dess inflytande. Genom att konsumera Dalsjös begreppsanalys kan jag på ett bättre sätt även *pröva* om hans egna förhoppningar kan stärkas: *”Hoppeligen är begreppsanalysen ovan inte bara av akademiskt intresse, utan kan även vara till nytta i arbetet med att ta fram, kategorisera och värdera uppslag till konkreta åtgärder för att i närtid öka svensk tröskelförmåga.”* (Dalsjö, 2017:24)

5. Empiri

5.1. *New Generation Warfare*

Den ryska krigföringsmiljön har valts utifrån att spegla ett hotperspektiv för Försvarsmaktens tröskelförmåga. För att förstå vilken påverkan Ryssland kan ha på vår tröskelförmåga är det inledningsvis viktigt att belysa skillnaderna mellan krig och fred, och hur detta synsätt till del nu förändrats. Den Marxism-Leninism som vägledde det kommunistiska partiet i Ryssland under 1900-talets början grundades i en holistisk och materialistisk tanke om att alla delar i samhället sitter samman i ett större system. Rent filosofiskt sågs krig som en logisk, nästan automatisk och naturlig konsekvens av ekonomiska och teknologiska skillnader i ett klassindelad samhälle. Både Lenin och sedermera även Stalin menade att Clausewitz hade helt rätt i att ”Kriget är blott en fortsättning på politiken med andra medel” (Clausewitz, 1991:24; Jonsson, 2019:23–27)

Härvid definierades krig helt i linje med Clausewitz, ”Kriget är alltså en våldsakt för att påtvinga motståndaren vår vilja”. (Clausewitz, 1991:29; Jonsson, 2019:27ff) Att se krig som en oundviklig del och att fred snarare är en paus mellan krig ger dessutom en mer ”positiv” syn på krig (Jonsson, 2019:36–37).

I slutet på sovjetunionens era och framförallt efter dess fall har dock definitionen av krig breddats. Evgeny Messner (1891–1974) skrev redan under 1950 – 60-talet flera betydelsefulla verk som kretsade kring teorier om krigföring, där fokus var att urholka den moraliska och samhällseliga sammanhållningen, dvs. krigföring genom subversion. (Jonsson, 2019:38–39) Messner menade att dåtidens moderna och självcentrerade individualister i stor utsträckning associerade krigföring med omfattande fara och uppoffring, vilket talade för att krigets natur förändrades mot att i större utsträckning kretsa kring psykologiska faktorer, primärt pga. att staten blivit moraliskt svagare än tidigare. Det skulle därmed vara lättare att sönderdela staten än att erövra den med militärt våld. (Jonsson, 2019:39) Dessa tankar vann inledningsvis inget gehör, men har under 2010-talet fått en ökad popularitet vilket redovisas nedan.

I en artikel den 27 februari 2013 skrev den ryske försvarsstabschefen General Valery Gerasimov att ”*The very “rules of war” have changed. The role of nonmilitary means of achieving political and strategic goals has grown, and, in many cases, they have exceeded the power of force of weapons in their effectiveness.*” (Gerasimov, 2016:24)

Gerasimov argumenterar för att gränserna mellan krig och fred i allt större utsträckning tenderar att suddas ut och att krigets regler förändras. Ickemilitära drivkrafter och effekter överträffar de

militära våldsmedlen med 4:1. Erfarenheter från de så kallade färgrevolutionerna som skedde i Afrika och mellanöstern visar enligt Gerasimov att en stat, inom loppet av månader och ibland även dagar, kan gå från ett välfungerande och välmående tillstånd, till en arena med kaos, inbördeskrig, humanitär misär och väpnad konflikt med internationella sanktioner. (Gerasimov, 2016:24)

Utifrån detta menar han att metoderna i en konflikt har ändrat fokus från rent militära och nu istället fokuseras mot att omfatta politiska, ekonomiska, informationsmässiga, humanitära och andra icke-militära områden, stöttade av folkets inneboende protestkapacitet. De målsättningar som tidigare endast kunde lösas med militär maktutövning kan idag lättare nås genom en kombination av ickemilitära metoder tillsammans med en i hög grad dold militär förmåga baserad på specialförband och semimilitära grupper. (Gerasimov, 2016:24ff)

Särskilt viktigt är att kontrollera informationsarenan och att koordinera operationernas alla aspekter i realtid, nyttja långräckviddiga precisionsvapen, irreguljära operationer på motståndarens hela djup i syfte att slå ut kritisk civil och militär infrastruktur och därigenom påverka befolkningens vilja. Traditionellt militära förband tenderar att endast nyttjas i konflikternas slutskede och då för att säkra slutresultatet eller vid rent fredsbevarande operationer. (Gerasimov, 2016:24ff)

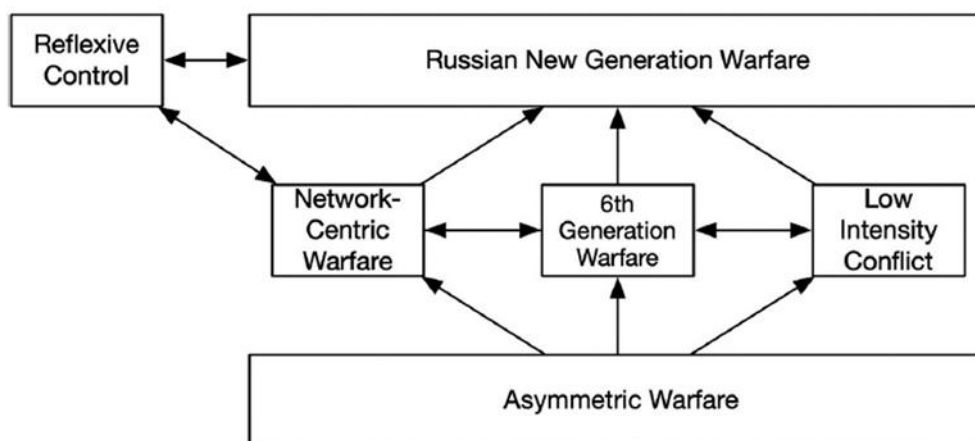
Dr Mark Galeotti menar dock att man inte ska kalla Gerasimovs tankar något nytt eller revolutionerande och inte heller kalla det för en doktrin. Det bör hellre kallas för hybrid- eller ickelinjär krigföring (Galeotti, 2014). Den ryska utvecklingen är en naturlig taktisk evolution i syfte att kunna möta en avsevärt starkare motståndare, och som NATO-alliansen för närvarande har svårt att hantera. Det är en sofistikerad och inordnad form av statlig kontroll, nära sammanlänkad med politiska målsättningarna där KGB verktygslåda i form av ”aktiva åtgärder” med fördel flyttar strålkastaren från militära till politiska mål och metoder. Begreppet hybridkrigföring är dessutom bättre lämpat då det ger en naturlig associering till att bestå av flera ingående och mixade delar. (Galeotti, 2019:11)

I likhet med Galeottis tankar argumenterade Överste Chekinov och Generallöjtnant Bogdanov 2016 för en ny typ av krigföring som de kallade ”kontrollerat kaos”, vilket kan likställas med vad som skett vid de senaste färgrevolutionerna. De menar att det kontrollerade kaoset förändrar uppfattningen om krig såsom en väpnad våldsakt, primärt pga. aktivt nyttjade av ickemilitära aktiviteter. (Jonsson, 2019:153) Detta styrker även Generallöjtnant Kartapolov i sin

argumentation om att tidigare var balansen 80/20 mellan militära och ickemilitär verksamhet i ett krig. Nu har detta vänt till att vara 20/80 mellan de båda. (Jonsson, 2019:153)

Att Ryssland nu ser ickemilitära metoder (inkluderat färgrevolutioner) såsom ett hot och att detta rent av ska ses som del av krigshandlingar är tydligt. Oscar Jonsson menar att flera Rysslandsanalytiker pekar på en uttalad och grundläggande skillnad i tankesättet mellan Västvärlden och Ryssland. I Väst anses ickemilitära åtgärder vara medel för att undvika krig, i Ryssland anses de vara en del av kriget. Vissa anser även att Ryssland redan anser sig vara i krig. (Jonsson, 2019:153)

Jānis Bērziņš argumenterar för att det ryska New Generation Warfare-konceptet inte kan ges en ren etikett i linje med hybridkrigföring eller icke-linjär krigföring, för NGW är ingen av dessa. Det är alla. (Bērziņš, 2020:370) Bērziņš menar att NGW är en kombination – *i vilken proportion som helst* – mellan lågintensiv konflikt, asymmetrisk krigföring, nätverkscentrerad krigföring och reflexiv kontroll. Man väljer helt enkelt en annan kombination utifrån de taktiska målet för den specifika miljön händelsen utspelas i. (se Figur 8) Detta kan exemplifieras med att nyttjandet av lågintensiva konflikttaktiker som var framgångsrika i Ukraina/Krim 2014 inte är tillräckliga för en annorlunda miljö. (Bērziņš, 2020:370f)

Figur 8 Den teoretiska strukturen på NGW enligt Bērziņš. (2020:370f)

Enligt Dr Mikael Weissman kan NGW-konceptet delas in i åtta steg som inte kräver ett sekventiellt införande. (Weissmann, 2019). I stegen framträder de olika metoderna som Bērziņš belyser ovan och dessa anpassas utifrån målsättning och miljö/motståndare. Dr Phil Peterson menar att man utöver de åtta stegen även ska addera en nionde nivå, dvs. den välövade och tydligt uttalade nukleära förmågan (Peterson, 2020).

Tabell 1. Tabell inspirerad av New Generation Warfares nivåindelning adderad med kategoriseringen ickemilitär- och militär verksamhet samt kärnvapen.

	Nivå/Översiktlig verksamhet	Exempel på målsättning/syfte/händelser	
9	Kärnvapeninsatser och riktade hot om insatser mot farliga krafter	Förstöra kärnkraftverk, kemiska industrier eller vattenkraft.	Kärnvapenhot
8	Säkra tagen terräng	Krossa återstående motstånd och förstöra överlevande enheter med specialförband.	Öppen och konventionell militär verksamhet
7	Militärt angrepp	Specifikt riktad information, elektronisk krigföring och rymdoperationer, kontinuerligt angrepp med flygvapen, kombinerat med precisionsvapen från olika plattformar (långdistansartilleri och vapen baserat på nya fysiska principer, inklusive mikrovågor, strålning, radiologisk och ekologiska katastrofer och icke-dödliga biologiska vapen).	
6	Dold och öppen militär intervention	Militära handlingar, storskalig spaning och subversiva uppdrag av alla slag, former, metoder och styrkor, inklusive specialförband. Alla domäner nyttjas: rymd, radio, elektronisk, underrättelsetjänst och industrispionage.	
5	Introducera väpnat motstånd och uppror	Skapa flygfria zoner över landet, införa blockader, omfattande användning av privata militära företag i nära samarbete med väpnade oppositionsenheter.	
4	Destabiliserande operationer och skapa opposition	Finna och använda sig av den inhemska populationens inneboende missnöje och protestkapacitet samt eskalerande subversion. Destabiliserande propaganda som stärks av anslutande ryska sub-militanta enheter.	Subversiv, förnekelsebar icke-militär verksamhet
3	Hot, skrämelse, mutor och bedrägerier	”Övertyga” personer med makt att handla och agera i avsedd riktning t.ex. att överge sina positioner eller annat.	
2	Speciella operationer	Vilseleda politiska och militära ledare genom samordnade åtgärder genom diplomatiska kanaler, media, högsta politiska och militära nivå. Kan inkludera läckande av falska uppgifter, order, direktiv och instruktioner.	
1	Icke-militär asymmetrisk krigföring	Etablera en gynnsam socioekonomisk och politisk miljö genom att påverka moraliska, psykologiska, ideologiska, diplomatiska och ekonomiska strukturer	

Även om konceptets indelning och namn är nytt så är inte de ingående delarna nya egenskaper eller ingångsvärden i rysk krigföring. Det är snarare teknikutvecklingen som ökat de ickemilitära ingrediensernas effekt. (Weissmann, 2019:21) Detta påtalar även Gerasimov då han argumenterar för att Ryssland bör minnas sin egen historia där paramilitära och irreguljära förband nyttjats med stor framgång tidigare (Gerasimov, 2016:26). Han sammanfattar detta med:

“... no matter what forces the enemy has, no matter how well-developed his forces and means of armed conflict may be, forms and methods for overcoming them can be found. He will always have vulnerabilities, and that means that adequate means of opposing him exist. (Gerasimov, 2016:29)

Ryssland har efter Gerasimovs artikel chockat både NATO:s och EU:s medlemsstater med sitt djärva och effektiva utnyttjande av ickemilitära och militära styrkor. Detta är särskilt tydligt vid annekteringen av Krim 2014, deras sätt att skapa och leda upproret i Donbassregionen i östra Ukraina, men även den informations- och subversionskampanj som bedrevs vid det Amerikanska presidentvalet 2016. (Jonsson, 2019:1)

6. Analys

I kapitlet analyseras hur NGW påverkar det svenska tröskelförsvaret utifrån Dalsjös fem dimensioner. I analysen behandlas NGW i tre perspektiv; ickemilitära medel, militära medel samt kärnvapen. De två primära dimensionerna avskräckning och hinder/försvar får av naturliga skäl ett tydligt fokus i analysen. De sekundära dimensionerna viljemarkering, larmklocka och snubbeltråd är just sekundära eftersom de utgör en delfunktion av de primära dimensionerna. Detta innebär också att de baseras på samma förutsättningar som råder i aktuell situation, men att de kan sägas utgöra en specifik effekt eller funktion i relation till dimensionerna avskräckning eller hinder/försvar.

Analysens struktur

Dimensionen *avskräckning* berör tiden före ett angrepp och Dalsjö menar att det i stor utsträckning handlar om hur mottagaren *uppfattar* avskräckningen, dvs. ett kognitivt perspektiv. *Hinder/försvar* berör skeendet efter ett angrepp, dvs. mer inom det fysiska perspektivet, men båda dimensionerna baseras i stor utsträckning på samma incitament och grundförutsättningar. Kognitiva aspekter med utgångspunkt i endast ett västerländskt perspektiv (jmf diskussionen i ovan avsnitt avseende material), och eventuella fysiska resultat i händelse av aggressioner mellan Sverige och Ryssland, kan vara svåra att tolka utan att hamna i spekulation. Detta kräver en extra tydlighet i relation till vilka resultat som kan utarbetas från analysen.

Begreppen vilja, förmåga och kommunikation uppfattas som bärande beståndsdelar inom avskräckningens *trovärdighet*, vilket leder fram till den första underkategorin i avsnittet. NGW:s hybridkrigföring kan tolkas vara en form av krigföringsstrategi, vilket leder fram till den andra underkategorin som inspirerats utifrån teorin om att *specifika krigföringsstrategier* kan skapa förutsättningar som bidrar till att avskräckningen misslyckas. Den tredje underkategorin fokuseras på hur avskräckningsmetoderna *förnekande* samt *bestraffande* avskräckning påverkar NGW. För att inte förlora aspekter kring Dalsjös argumentation om *stödfaktorer*, så har detta analyserats i alla underavsnitt.

6.1. *Trovärdighet i avskräckning och hinder/försvar*

Trovärdighet i relation till ickemilitära medel

Behovet av att politiskt och militärt kunna påvisa både vilja och förmåga kan till del kopplas till alla situationer, vilket delvis redovisats under tidigare forskning, men särskilt tydligt i Lindström och Lindvalls argumentation om tröskeleffektens fasindelning, där förmågan att påvisa en beredskap och en villighet att agera ses sammanlänkad med alla faser i konfliktförloppet. (Lindström & Lindvall, 2015:40–44)

Den svenska *viljan att avskräcka* en aggressor påvisas övergripande strategiskt i utrikesdeklarationen (Regeringen, 2020b:3). Där signaleras att det är *diplomati* som är vårt främsta medel för försvar, men också att dessa förmågor kompletteras med övriga säkerhetspolitiska instrument (politiska, ekonomiska samt militära) och att de ska nyttjas samlat. I Regeringens proposition 2008/09:140 "Ett användbart försvar" uttalas den svenska solidaritetsförklaringen: "*Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland eller nordiskt land.*" (Regeringen, 2009:29). Även om detta är ett unilateralt åtagande framgår i samma skrift att man förväntar sig ett motsvarande agerande om Sverige behöver hjälp. Dessa åtaganden påvisar en tydlig vilja att ge, men också att ta emot stöd i de fall detta behövs. Viljan återkommer även i form av bredvilligheten att tillföra ekonomiska medel till Försvarmaktens förmågehöjning. (Regeringen, 2020a) Denna vilja utgör även grund i dimensionen hinder/försvar och kan dessutom ses som en del i den sekundära dimensionen *viljemarkering*.

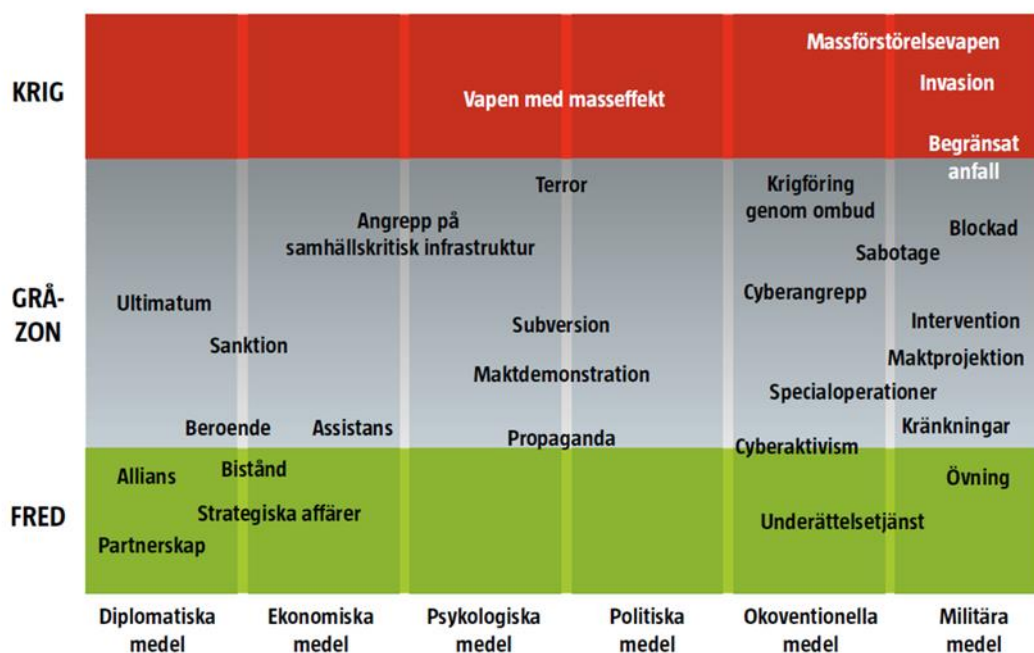
I den nationella säkerhetsstrategin framgår att "*Målet för det svenska militära försvaret är att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet. Detta ska ske genom att hävda Sveriges suveränitet, värna suveräna rättigheter och nationella intressen.*" (Regeringskansliet, 2017:17) I samma skrift påtalas att "*Sveriges militära alliansfrihet tjänar oss väl och bidrar till stabilitet och säkerhet i norra Europa. Samtidigt fördjupas våra försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten.*" (Regeringskansliet, 2017:16)

Här bör särskilt nämnas det finsk-svenska försvarssamarbetet som omfattar operationsplanering och försvar av respektive lands territorialgräns bortom fred. (Hultqvist, 2021a) Detta tillför ett perspektiv i avskräckningen som kan liknas vid det som Freedman kallar indirekt avskräckning (*extended deterrence*) där vår avskräckning bygger på eller tar stöd av andra staters förmågor. (Freedman, 2004:34ff). Dalsjö benämner detta som att vår avskräckning "hakar i" och drar in

andra länder. (Dalsjö, 2017:21) I relation till de sekundära dimensionerna utgör formuleringarna i skrifterna en tydlig *viljemarkering*. Dessutom återspeglar viljemarkeringen tydliga *larmklocka-* och *snebeltrådsfunktioner* gentemot våra samarbetspartners. Det finns således en vilja som är vertikalt koherent mellan den strategiska och den militärstrategiska nivån, att kunna möta de hot som annan stat kan utgöra.

I MSD 16 redogörs för betydelsen av att förstå att omfattningen av andra maktmedel än enbart de konventionellt militära har ökat. Militära underrättelsetjänsten (MUST) anger i sin årsrapport tio tydliga hot mot Sverige, varav sju tolkas vara direkt kopplade mot ickemilitära medel. (MUST, 2021:35)

I Figur 9 åskådliggörs maktmedlen såsom sex aspekter inom vilket både olika ickemilitära och militära påverkansmedel kan hota och ge effekt på vår säkerhet på olika sätt. Politisk vilja och information ska ses som de incitament vilka respektive åtgärd bygger på och spänner därför genom alla delaspekterna.

Figur 9 Strategiska maktmedel och exempel på ickemilitära och militära påverkansmedel. (Försvarsmakten, 2016:35)

Eventuellt kan ovanstående bild ge intrycket att av att alla ickemilitära påverkansformer ligger utanför det militära ansvaret, vilket inte är helt korrekt. *Förtäckt* och *dold verksamhet* utgör en allt större och fortsatt växande del av dagens krigföring. *Förtäckt verksamhet* döljer aggressorns identitet och kan förnekas, men aktiviteten kan uppmärksammas. Med *dold verksamhet* menas att dölja själva aktiviteten, inte nödvändigtvis aggressorns identitet. (Försvarsmakten, 2016:35)

Denna verksamhet ”*associeras ofta med specialförband och speciella strukturer utanför de konventionella stridskrafterna, exempelvis inom underrättelsetjänsternas hemliga delar.*” (Försvarsmakten, 2016:35)

Vårt land är – *oftast subtilt* – men ändå kontinuerligt utsatt för effekten av strategiska maktmedel. Enligt MUST är det framförallt Ryssland och Kina som själva och via ombud ägnar sig åt närmanden, informationsinhämtning och påverkan i och mot Sverige och Försvarsmakten idag. (MUST, 2021:54) När dessa effekter blir allvarligare och får vidare proportioner bildas hot och risker som inte är direkt uppenbara. MSD 16 benämner detta som gråzonsproblematik eftersom det är ”*strategiska otydligheter som uppstår mellan fred och krig... Dessa otydligheter bildar en spänning mellan den inre och yttre säkerheten.*” (Försvarsmakten, 2016:37)

Detta kan skapa problemställningar som exempelvis; vad ska tolkas såsom ett angrepp, när är det lämpligt att Försvarsmakten stödjer civila myndigheter eller företag och hur skiljer vi på kriminalitet och militärt anknutna angrepp? Genom att utnyttja svårigheterna med att se gränsdragningen mellan vad som är civilt respektive militärt kan Ryssland idag påverka Sverige genom utökad användning av ickemilitära medel. Detta kan i sin tur ge effekter på om *larmklockefunktionen* verkligen fångar upp och aktiveras vid ett angrepp. Vilket i sin tur kan påverka så att inte heller *snubbeltråden* utlöses.

Den svenska fysiska *förmågan att motstå angrepp* återspeglas till del i Försvarsmaktens dagliga verksamhet, exempelvis genom Flygvapnets incidentberedskap, Marinens dagliga bevakning av territorialhavet, eller genom stridskrafternas genomförande av utbildning och deltagande på internationella övningar samt insatser. (Försvarsmakten, 2021a) Till förmåga ska även räknas faktiskt antal förband och enheter av olika slag. (IISS, 2021) Samtidigt sänder Försvarsmakten tydliga signaler i den framåtblickande perspektivstudien (Försvarsmakten, 2018) om att omställningen till nationellt försvar kräver andra förmågor än de befintliga. Detta ska enligt perspektivstudien först uppnått i mera grundläggande form under 2035. (Försvarsmakten, 2018:11) Detta bekräftas av den politiska ledningen, vilket lett till en avsevärt höjd ekonomisk ram i det nyligen fattade försvarsbeslutet, återinförd värnplikt, fler utbildningsplattformar, materielanskaffningar, nya förmågor mm. (Regeringen, 2020a:98ff)

Den *hindrande/försvarande* tröskelförmågan kan därmed tolkas vara för låg i relation till viljan och dess *avskräckande* effekt. Förmågemässigt är det också tydligt att det militära försvaret ännu inte är fullt anpassat för att möta utmaningarna som ickemilitära medel medför.

Detta kan ge kognitiv effekt på svensk *avskräckning* och rent fysiska effekter på det *hinder/försvar* som det ska utgöra, men även påverka de kompletterande dimensionerna (viljemarkering, larmklocka och snubbeltråd) och detta kan NGW utnyttja.

Det finns dessutom utrymme för en motståndare att påverka den svenska trovärdigheten genom att störa den interna och externa kommunikationen/narrativet. *Kommunikationen* görs exempelvis genom Försvarmaktens officiella doktriner samt i dokumentation likt årsredovisning mm. I den relativt nyligen utgivna perspektivstudien för åren 2021-2025 belyses Försvarmaktens egen syn på dess förmågemässiga nuläge och önskvärd utvecklingsriktning för gällande år. (Försvarmakten, 2018:13ff) I försvarsbeslut 2021 återfinns tydliga förmågemässiga och kommunikativa delar likt besluten om att höja de ekonomiska anslagen, återinförandet av allmän värnplikt samt besluten om att återinrätta utbildningsplattformar på ett flertal platser i Sverige, däribland på Gotland. (Regeringen, 2020a:91,109f samt 114f)

Enligt MSD16 är det ett av de allvarligaste hoten mot den svenska försvarsviljan att någon annan makt *"bedriver politiskt sanktionerad subversiv verksamhet såsom påverkan och vilseledning genom psykologisk krigföring"*. (Försvarmakten, 2016:44) Detta innebär att Ryssland kan påverka den mediala bilden genom att använda så kallade "nättroll". Våra västliga mediala ideal och krav på opartiskhet medför att desinformation får oproportionerligt stor inverkan. (Arnevall & Nicander, 2015:130) På detta sätt kan Ryssland skapa opinion och narrativ som ifrågasätter varför Sverige idag skulle stödja andra stater då man inte infriade löftet om militärt stöd varken till Danmark 1863 eller till Finland 1939. (Westberg, 2015:94f, 140–150) Detta kan dessutom förstärkas av rysk statsmedia som genom hård kontroll av internet och sociala media kan cementera uppfattningar och ge överspridning mot vår egen eller våra samarbetspartners media, vilket i förlängningen skulle kunna ge effekt inom dimensionerna *larmklocka* och *snubbeltråd* i aspekten att de får en lägre *vilja* att stödja oss.

Trovärdighet i relation till öppet militära medel, inkl. kärnvapen

Att Sverige och Försvarmakten själva i militärt nuvarande form skulle *avskräcka* eller *hindra* en stormakt som Ryssland från aggressioner ter sig orealistiskt, vilket även Andrén poängterar i sin studie. (Andrén, 2014:49) Försvarmaktens *hindrande/försvarande* förmåga behöver utvecklas för att kunna möta ett väpnat angrepp: *"Det militära försvaret behöver fortsatt stärkas och den operativa förmågan öka. Det militära försvaret utformas och dimensioneras för att kunna möta ett väpnat angrepp mot Sverige. Krigsorganisationens uthållighet behöver förstärkas och en bättre balans mellan stöd- och verkansförband åstadkommas. En*

grundläggande försvarsförmåga behöver säkerställas över tid. En ny krigsorganisation bör organiseras från den 1 januari 2021 och successivt fyllas upp under 2020-talet.” (Regeringen, 2020a:98)

Av denna anledning får de bilaterala samarbetsavtalen, t.ex. med Finland, en allt större bevekelsegrund eftersom de skapar en ökad interoperabilitet, stärker vår *avskräckning*, förmåga att hindra eventuella kränkningar och ökar vår förmåga att *”möta ett väpnat angrepp mot Sverige.”* (Regeringen, 2020a:72) Därigenom minskar möjligheterna för Ryssland att finna luckor i det svensk-finska försvaret, vilket påverkar både dimensionerna avskräckning och hinder/försvaret. Till detta ska även den unilaterala solidaritetsförklaringen räknas. Även återinförandet av värnplikt kan anses vara en förmågehöjande åtgärd som bidrar till en allmänt bredare försvarsvilja i samhället. (Försvarsmakten, 2016:44) Detta ger också starka signaler inom den kompletterande dimensionen viljemarkering.

Språkliga och kulturella skillnader kan dock vara svåra att överbrygga utan långvarig övning och nära integration. (Sjöblom, 2005; Försvarsmakten, 2018:31–32) Genom att påverka förband och enheter som inte är samövade, har naturlig lokalkännedom eller en tydligt lokal situationsförståelse, kan motståndaren nå framgång. Sådana svagheter är något som motståndare kan och har utnyttjat mer eller mindre i alla tider, och som stämmer in väl på Sun Zis tankar om att attackera svagheter. (Sun Zi., et al., 2015:20)

I NGW-konceptet läggs dessutom stor vikt vid kärnvapenförmågan. Ryssland har *”världens största och mest diversifierade kärnvapenarsenal”* (Regeringen, 2020a:37) och systemet övas återkommande på olika sätt i större övningar (Petersen, 2020). Det stora antalet kärnvapen (Regeringen, 2020a:37), den omfattande övningsverksamheten (Petersen, 2020) och den därtill förbehållna rätten, att i en konflikt använda nukleära vapensystem både preventivt och tillgripa vapnen först (Regeringen, 2020a:38) talar för att Ryssland inte *avskräcks* från möjligheten att nyttja kärnvapen mot Sverige. De bilaterala samarbeten som Sverige har med bl.a. USA, men också den EU-gemensamma solidaritetsdeklarationen, kan dessutom komma att påverka hur Ryssland ser på ett nukleärt nyttjande mot Sverige. Därmed kan Ryssland utöva liknande hot mot Sverige som man tidigare gjort mot Danmark (Efendić, 2015).

Stödfaktorers påverkan

Sett mot ovanstående görs tolkningen att det primärt är NGW:s ickemilitära påverkansmedel som är svårast att påverka genom avskräckning. Domestiska samarbeten och ökad underrättelseverksamhet är tydliga exempel där detta påvisas. Genom omfattande

underrättelseutbyte mellan Säkerhetspolisen (SÄPO), Försvarets radioanstalt (FRA) och MUST skapas ett ovärderligt kretslopp av information som bidrar till att upptäcka och begränsa hot. (MUST, 2021:41) Dyliga samarbeten kan dock ses som hämmande för den individuella integriteten. (Wiklund, 2020:17ff) Samtidigt är denna form av både internationella och domestiska samarbeten ett tydligt område där de kompletterande dimensionerna *viljemarkering* och *larmklocka* kan ges ökad betydelse. Bara att påvisa att informationsutbytet finns sänder signaler som kan verka *avskräckande* på en aggressor. Det påverkar dessutom den reella tröskeln i form av att *hindret/försvaret* blir större eller mera omfattande. Utbytet kan därutöver skapa tydliga larmfunktioner där andra nationer snabbt kan delges händelsen. Dimensionen *snubbeltråd* uppfattas däremot inte påverkas i samma utsträckning om inte händelsen direkt påverkar även samarbetslandet.

6.2. *Krigföringsstrategiers påverkan på avskräckning och hinder/försvaret*

Ickemilitär påverkan i relation till olika strategier

Teknikutvecklingen har medfört att många av dagens samhällskritiska infrastruktursystem har digitaliserats och sammankopplats, vilket även gjort dem mer sårbara. (Arnevall & Nicander, 2015:132) Detta medför att Ryssland genom cyberattacker och andra ickemilitära medel kan påverka kritiska system inom ramen för olika typer av krigföringsstrategier. Likt argumentationen i ovan stycken kan ett ickemilitärt angrepp vara svårt att urskilja från normal aktivitet och därigenom kan man med fördel utnyttja ickemilitära angrepp simultant med t.ex. ett angrepp med begränsad målsättning. ”*Möjligheten att agera utan att ta på sig ansvaret för händelserna har fördelen att försvararen får svårt att bedöma var på konfliktskalan varje given situation kan inordnas.*” (Försvarsmakten, 2018:23)

Med *salamitaktik* (dvs. upprepade små överträdelser som enskilt är obetydliga och inte triggar en stor respons) kan motståndaren försöka påverka den uttalade gränsdragningen. På detta sätt kan en motståndare förskjuta gränser, nå mindre framgångar och i slutändan eventuellt även omintetgöra avskräckningen. (Schelling, 2008:70–77) Detta kan direkt påverka dimensionerna *larmklocka* och *snubbeltråd*, då dessa riskerar att inte aktiveras vid framgångsrik salamitaktik.

Med långsiktiga målsättningar och uthållighet i desinformationskampanjerna, kan man dessutom uppnå vad Timothy Thomas kallar *reflexiv kontroll* och därigenom påverka den svenska beslutsfattningen att frivilligt fatta beslut i önskad riktning. (Dov Bachmann & Gunneriusson, 2017:10) Detta kan göras både i *konstruktiv riktning* och därmed direkt gynna

angriparen, eller utföras i *destruktiv riktning* där målsättningen är att exempelvis förlama eller neutralisera beslutsprocesserna hos den angripne. (Bērziņš, 2020:368)

Kopplat mot olika strategier kan reflexiv kontroll exempelvis genomföras såsom en distraktion, dvs. att i inledningsskedet skapa ett verkligt eller skenbart hot på annan plats i landet, men även i form av att överlasta svenska beslutsprocesser med motsägelsefull information. (Bērziņš, 2020:369) *"Ryssland utövar idag systematisk påverkan mot opinion och beslutsfattande i västliga länder med stor uthållighet. Bland annat genom att utnyttja allmänhetens tillgång till medier söker Ryssland skapa parallella verklighetsbilder som utmanar det västliga demokratiska samhällets yttrandefrihet och transparens, och det utbredda förtroendet för myndigheter och medier."* (Försvarsmakten, 2018:23f) Detta kan direkt ge återverkan på både trovärdigheten i *avskräckningen* och uthålligheten i dimensionen *hinder/försvar* eftersom en stor del av vårt försvar vilar på den folkförankring och försvarsvilja som återfinns i samhället.

Genom att utnyttja samma tillvägagångssätt som på Krim under 2014, kan Ryssland under ett förberedande skede av en insats av karaktären begränsad målsättning dessutom placera en stor mängd militär personal i civila kläder på t.ex. Gotland, eller på platser där de kan störa svenska förberedelser. (Bērziņš, 2020:372)

Öppen militär påverkan i relation till olika strategier

Likt analysavsnittet om trovärdighet i relation till öppet militära medel tolkas det som osannolikt att en stormakt som Ryssland inte skulle kunna påverka den svenska småstatens avskräckning i relation till specifika strategier. Detta faktum bekräftas dessutom av den nyligen genomförda återetableringen av fast militär förmåga på Gotland. (Försvarsmakten, 2018:14) Återetableringen kan, med utgångspunkt i Gotlands strategiska läge i Östersjön, tolkas vara genomförd med ett direkt avskräckande budskap och syfta till att hindra – *eller i alla fall minska risken* – för ett angrepp av karaktären begränsad målsättning.

Även övergången till nationellt försvar kan ses som ett agerande för att höja den hindrande/försvarande förmågan som svar på den ryska militära förmågan till både utnötningskrig och manöver-/blixtkrig. Primärt är det Rysslands agerande i Georgien, på Krim och i Donbasregionen som påvisat att man inte drar sig för att använda krigföringsstrategier för att nå politiska målsättningar, samt den stora förmågetillväxten i S:t Petersburgsområdet och Kaliningrad. (Försvarsmakten, 2018:20f) Den stora mängden kärnvapen och Rysslands välövade förmåga att nyttja dessa system, påvisar ett tydligt hot mot Sverige i relation till de nämnda strategierna.

Samarbeten och stödfaktorers påverkan

Även samarbetsaspekterna förhåller sig i denna kategori på samma sätt som i tidigare analysdel. Genom internationella samarbeten kan Sverige tillgodogöra sig en ökad förmåga och numerär, vilket ger effekt på både *avskräckning-* och *hinder/försvarsdimensionen*. Utplacering av samverkande lands trupp på svenskt territorium ökar risken för att en angripare även drar in samverkanslandet i konflikten, vilket återspeglar dimensionerna *larmklocka* och *snulltråd*. I ett scenario med begränsad målsättning, likt föregående stycke ovan – *t.ex att Ryssland territoriellt vill behärska Gotland* – skulle mindre taktiska kärnvapen, utlösta i relativt obefolkade delar av nedre Norrland, utgöra ett påtagligt hot mot Sverige. Detta kan i sig ge återverkan på de samarbeten som Sverige har, för om Sverige kan hotas så borde rimligen även dess samarbetspartners kunna hotas med samma medel.

Genom domestiska samarbeten ökar risken att även ickemilitär påverkan uppmärksammas. ”Att försvara sig mot cyberangrepp, påverkansoperationer och främmande olaglig underrättelseverksamhet är en lagsport. FRA, Säkerhetspolisen och Must utgör kärnan inom svensk underrättelse- och säkerhetstjänst.” (FRA, 2021)

Den stora spridningen av svenska trupper och utbildningsplattformar motverkar möjligheterna att genomföra aggressioner med begränsade målsättningar och manöver-/blixtriksstrategier. Genom förbandens utspridning ökar också risken för att angrepp upptäcks. Dagligen tjänstgör ca 24 000 personer i organisationen och årligen utbildas ca 4000 värnpliktiga. Försvarsmaktens förband och utbildningsplattformar är fördelade över i stort sett hela landet, vilket borgar för en lokal förankring och närvaro och stärker därmed den *hindrande/försvarande* förmågan.

Figur 10 Schematisk bild över Försvarsmaktens spridning över landet. I kartan är inte nyligen beslutade utbildningsplattformar markerade. (Försvarsmakten, 2021b)

Om Ryssland däremot kan planera, förbereda samt vilseleda och därmed hålla en aggression okänd intill dess start, ökar möjligheterna för att dessa strategier kan nå framgång, främst pga. de svenska förbandens låga numerär och stora spridning. Utspridningen medför att förband först måste förflyttas och kraftsamlas till angreppsområdet, vilket skapar förutsättningar för angriparen att både tillväxa och förbereda ett starkt försvar på den plats man valt. (Mearsheimer, 1985:51) Utspridningen gynnar dock de kompletterande dimensionerna *viljemarkering* och *larmklocka* eftersom närvaron skapar förutsättningar för både folkförankring och upptäckt. Internationella samarbeten inom ramen för utbildning kan i dessa fall dessutom gynna *snubbeltrådsdimensionen*. Denna argumentation styrks av Andrén då han lyfter fram möjligheten och behovet av att regionalt skapa en samlad avhållande tröskelförmåga tillsammans med Norge och Finland, vilket skulle ge stabiliserande och fredsbevarande effekter samt ytterst kunna blockera strategiskt avgränsade anfall. (Andrén, 2014:13)

6.3. Typ av avskräckningsmetod

Svensk avskräckningsmetod

”Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast. Vår militära alliansfrihet tjänar oss väl och bidrar till stabilitet och säkerhet i norra Europa.” (Regeringen, 2020b:3) Denna alliansfrihet har tillsammans med den uttalade neutraliteten i både VK I och VKII samt under kalla kriget präglat svensk utrikespolitik under lång tid. Att stå själva innebar också att man behövde en stark egen försvarsförmåga. Det fanns då heller inga indikatorer som påvisade att Sverige behövde en anfallskraft utanför det egna landets gränser, varvid även kärnvapen uteslöts. (Andrén, 2014:23) Det nationella försvaret har således under överskådlig tid präglats av ett förhållandevis starkt och utpräglat förnekande försvar (*deterrence by denial*) som tillsammans med ett starkt civilt försvar syftat till att medföra så stora kostnader för angriparen att de skulle överstiga dess vinster och därigenom skulle angriparen avstå ett angrepp. (Andrén, 2014:22)

Utifrån en detaljerad diskussion kring både utveckling och en framåtblickande hotbildsanalys drar Andrén slutsatsen att den avhållande förmågan i framtiden inte kan grundas på en defensiv och blockerande förmåga, eftersom stormaktens styrkeöverlägsenhet och förmåga till precisionsbekämpning ställer nya krav (Andrén, 2014:12). Han argumenterar för att den avhållande förmågan behöver ett defensivt inslag, men måste kompletteras med en uthållig och flexibel offensiv kapacitet som kan tillfoga motståndaren breda strategiska uppoffringar. Den tekniska utvecklingen ger i detta avseende även små stater nya möjligheter att nå effektiv verkan – men utan att uppträda aggressivt. (Andrén, 2014:13)

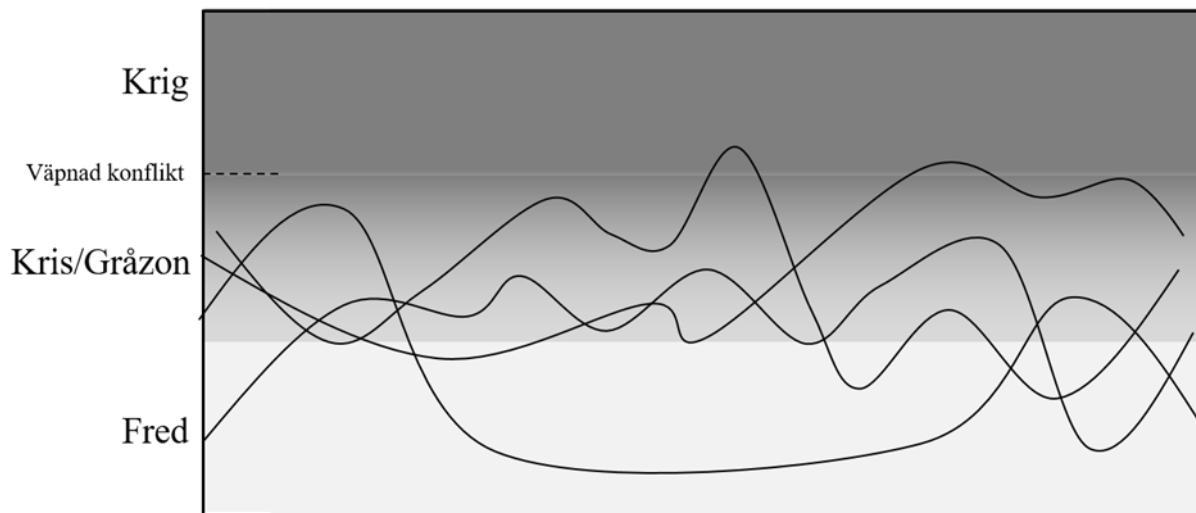
Förnekande avskräckning bygger enligt Harvey på att man som försvarare har så mycket egna styrkor att man kan förvägra anfallaren att vinna territoriella vinster. Detta innebär en direkt konfrontation med motståndarens styrkor och därför blir styrkejämforelsen otroligt betydelsefull (Harvey, 1997:15). Härvid uppstår också ett kommunikationsdilemma för försvararen. Hur ska man som försvarare förmedla all sin styrka utan att motståndaren använder sig av denna information för att utnyttja försvararens svagheter genom list, överraskning och bedrägeri? (Harvey, 1997:15) För att stärka avskräckningsdimensionen krävs att man uppvisar sin reella förmåga, vilket därmed sänker den hindrande/försvarende dimensionen.

I det senaste försvarsbeslutet återfinns en formulering som leder mot att anskaffa bestraffande förmågor som kan nyttjas utanför vår egen gräns: *”Regeringen anser vidare att långräckviddig bekämpningsförmåga bör anskaffas och tillförsel till stridsflygdivisionerna påbörjas i perioden 2026–2030.”* (Regeringen, 2020a:105) Vid bestraffande avskräckningsmetod (*deterrence by punishment*) menar Snyder att man som försvarare kan tillåta att en angripande motståndare får vissa territoriella vinster, men detta bygger därefter på ett hot om att angriparens kostnader blir större än vinsterna, eftersom försvararen hotar att med vedergällning slå direkt mot anfallarens hemland och egna kärntressen. (Snyder, 1960:163)

I ett NGW-perspektiv utgör en svensk bestraffande avskräckningsmetod med största sannolikhet inget direkt hinder för ickemilitära påverkansformer. Ryssland avskräcktes inte från att påverka det Amerikanska valet, och USA är en supermakt. (Sundberg, 2021) De ickemilitära metoderna syftar till att kunna vara förnekbara och dessutom även hamna under gränsen för ett väpnat angrepp. Även om Sverige i något fall anser sig bli utsatt för ett väpnat angrepp och att detta kan härledas till Ryssland, så finns det inga internationellt överenskomna regler för var gränsen går för krig i dessa avseenden. (Weissmann, 2019:23) *”Motståndaren, som förväntas agera anonymt och med förnekbarhet, gynnas av svårigheter att urskilja avsiktligt och koordinerat agerande från slumpartade händelser och olyckor. Detta försvårar svenskt beslutsfattande om motåtgärder samt möjligheten att engagera tredje part.”* (Försvarsmakten, 2018:31)

Dalsjö argumenterar för att förebygga och motverka hybridhot genom att låta tröskeln sluta tätt mot dess underlag. *”... det vill säga att det inte finns något utrymme för väpnade framstötter under den nivå som utgör allvarliga kränkningar av territoriell integritet, eller av väpnat angrepp. Därmed tvingar man angriparen att antingen avstå, eller att tydligt eskalera genom att ta till militär makt.”* (Dalsjö, 2017:21)

Mikael Weissmann beskriver att en av utmaningarna med hybridkrigföring är att det är så svårt att avgöra vad som är ett angrepp eller inte eftersom huvuddelen av den hybrida verksamheten sker just i freds- och kristid. Det sker samtidigt och parallellt, med olika intensitet och med okänd hemmahörighet på aktören vilket skapar förutsättning för förnekbarhet. (Weissmann, 2019:23)

Figur 11 Användning av aktiva hybridkrigsåtgärder (Weissmann, 2019:23)

Till detta följer en problematik för den försvarande beslutsfattaren i att rätt förstå hur aggressorn (om man kan urskilja en sådan) uppfattar situationen. Även den juridiska tolkningen av vad som utgör en krigshandling i traditionell mening kan diskuteras. Bedrägeri, vilseledning och förnekbarhet är hörnstenar i hybridkrigföring och syftet är att vinna utan strid. (Weissmann, 2019:23)

Detta är således ett komplext problem som svårligen kan ersättas med förhållningssättet att endast eskalera konflikten vilket Dalsjö förespråkar. Risken eller chansen att Sverige skulle besvara ett ickemilitärt angrepp med offensiva militära medel tolkas här som mycket osannolikt. Däremot uppfattas ett starkt totalförsvaret utgöra ett tydligare *hinder/försvaret* för de ickemilitära angreppen. Myndighetsgemensamt samt internationellt underrättelseutbyte tillsammans med lokal närvaro, resilienta tekniska system och situationsförståelse utgör exempel på sådana incitament.

Sett mot de öppna militära påverkansformerna kan däremot en bestraffande förmåga ge effekt. Ryssland måste i något större utsträckning skydda egna viktiga resurser, både på eget territorium och vid företag mot svenskt dito. Huruvida en svensk bestraffande förmåga de facto

avskräcker Ryssland från aggressioner kan dock diskuteras, men det torde ändå utgöra en delmängd och således ge mer avskräckande effekt än om förmågan inte fanns överhuvudtaget.

Samarbeten och stödfaktorers påverkan

Likt föregående analysavsnitt framstår både samarbeten, förbandens utspridning, skydd och resiliens i samhällskritiska system, såsom de viktigare beståndsdelarna i syfte att reducera både ickemilitär och militär påverkan. Detta uppfattas gälla oavsett om Sverige väljer ett rent förnekande försvar eller tillför bestraffande förmågor i sitt hinder/försvar. Stödförmågorna påverkar dock olika beroende på hur de utformas, vilket därmed även återspeglar sig i t.ex. ekonomiska konsekvenser. Samarbeten kräver kontinuitet och interoperabilitet inom både tekniska och metodmässiga aspekter, vilket kan bli kostnadsdrivande och därmed hämma annan utveckling. Fler förband kräver ökade ekonomiska ramar. Särskilt kvalificerade förmågor (t.ex. långräckviddig bekämpningsförmåga) kräver skydd både avseende kinetiska och underrättelse-/säkerhetsrelaterade hot, vilket anstränger ekonomin. Att skapa resiliens i samhällskritiska system tolkas dock ge samma effekt för den svenska staten och dess befolkning oaktat när på konfliktskalan hoten presenteras. Detta stärker dessutom den primära dimensionen hinder/försvar.

7. Resultatdiskussion

Detta kapitel inleds med en kort återkoppling mot masteruppsatsens syfte och övergripande målsättning och övergår därefter till en sekventiell redovisning och diskussion av arbetets resultat i förhållande till respektive underfråga. Därefter förs en diskussion kring uppsatsens huvudfrågeställning och kapitlet avslutas med en presentation av uppsatsens utvecklade modell för fördjupade analyser av svensk tröskelförmåga, samt en reflektion mot framtida forskning.

Masteruppsatsens syfte

Uppsatsen har genomförts utifrån ett kvalitativt kritiskt granskande förhållningssätt och belyst hur Dalsjös fem dimensioner av tröskelförsvaret står sig mot en extern hotbild så som den framkommer i Gerasimovs *New Generation Warfare* (NGW). Detta har gjorts i syfte att nå ökad kunskap om hur tröskelförmåga kan förstås och anpassas i relation till doktrinära koncept och försvarsstrategiska målsättningar, men även för att bidra till både vetenskaplig diskussion och professionsnära utveckling.

7.1. Resultat

7.1.1. Underfråga 1

Hur fångar Dalsjös fem dimensioner den komplexitet som inryms i det domänöverskridande och icke-linjära krigföringskonceptet NGW?

Enligt Dalsjös dimensioner berör avskräckning tiden fram till ett angrepp, och efter angreppet övergår man till hinder/försvaret. Det ska tydligt påpekas att Dalsjö nämner att vissa förmågor kan ses som överlappande. *”Dessa två kategorier – avskräckning och försvar – kanske bör ses som två delvis överlappande mängder. Många – kanske de flesta – element ligger i snittet mellan dessa två mängder, det vill säga att elementen ingår i båda mängderna.”* (Dalsjö, 2017:18) Han exemplifierar detta med att vissa vapensystem både kan verka avskräckande samtidigt som de utgör ett kraftfullt hinder vid ett angrepp. Huvudbudskapet uppfattas dock vara att avskräckningen avslutas och hinder/försvaret tar vid när angreppet är ett faktum.

I analysen har det framkommit en tydlig samstämmighet mellan tidigare forskning och Dalsjös syn på avskräckningens grundelement. Avskräckning handlar i huvudsak om kredibilitet och denna uppstår i motståndaren genom dennes tolkning och perception av den vilja du uttalar och kommunicerar samt den förmåga du uppvisar. Om dessa ingångsvärden är samstämmiga ökar trovärdigheten i avskräckningen. I ett svenskt perspektiv uppfattas viljan vara både tydlig och bestämd och den exemplifieras kanske bäst av den svenska solidaritetsförklaringen där landet

uttalat avser stödja andra Nordiska länder och övriga EU-medlemmar i händelse av kris och angrepp. (Regeringen, 2009:29)

Samtidigt är Försvarsmaktens resurser begränsade, vilket även officiella dokument och befattningshavare medger i varierad form, och detta påverkar avskräckningens trovärdighet. Dessutom finns det ett svenskt historiskt bagage, vars betydelse för trovärdigheten inte kan bortses från. En långvarig neutralitet och officiellt avståndstagande i stora konflikter/krig kan ha påverkan på vårt lands trovärdighet i andra nationers ögon. Av denna anledning är just solidaritetsförklaringen, tillsammans med de bilaterala försvarssamarbetena med både Finland och USA viktiga ställningstaganden, för det stärker den övergripande trovärdigheten.

På ett övergripande plan stärks även dimensionen hinder/försvar av ovanstående ställningstaganden. Direkta försvarssamarbeten och EU-gemensamma överenskommelser bidrar starkt till en ökad försvarsförmåga, vilket dessutom även ger en indirekt avskräckningseffekt mot framförallt mer traditionella angrepp.

De tre kompletterande dimensionerna *larmklocka*, *viljemarkering* och *snubbeltråd* uppfattas vara väl förankrade i både litteratur och forskning, dessutom är begreppen återkommande i officiella dokument med samma tolkning som Dalsjö redovisat. I den svenska Nationella säkerhetsstrategin berörs *larmklocksdimensionen*: ”Målet för det svenska militära försvaret är att enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet, försvara Sverige och främja vår säkerhet. (Regeringskansliet, 2017:17) Inriktningen är här tydlig mot att vi är flera som delar på ansvaret att försvara vårt land och att ett angrepp således renderar i en larmfunktion till andra.

Även värdlandsstödsavtalet med NATO (Försvarsmakten, 2016:40) påvisar en vilja och beredskap i aspekten att vi är förberedda att ta emot försvarsrelaterat stöd från NATO, även fast vi inte är medlem i försvarsalliansen. Det svensk-finska försvarssamarbetet är ytterligare ett exempel där denna beredskap och tydligt *viljemarkerande* åtgärder återspeglas. Detta blir särskilt tydligt i och med att förutsättningarna för försvarssamarbetet även stadfästas i lag, och därigenom möjliggör för Finsk personal att utföra motsvarande uppgifter som vår egen försvarsmakt. (Lag 2020:782)

En annan *viljemarkerande* åtgärd som berörts i analysen är den tydliga och kraftfulla ekonomiska höjningen till Försvarsmakten. ”...en cirka 40-procentig nivåhöjning av försvarsanslagen till 2025, i förhållande till 2020...” (Hultqvist, 2021a) I MSD16 uttrycks försvarsviljan i samhället som en grundförutsättning för det svenska försvaret och att denna inte

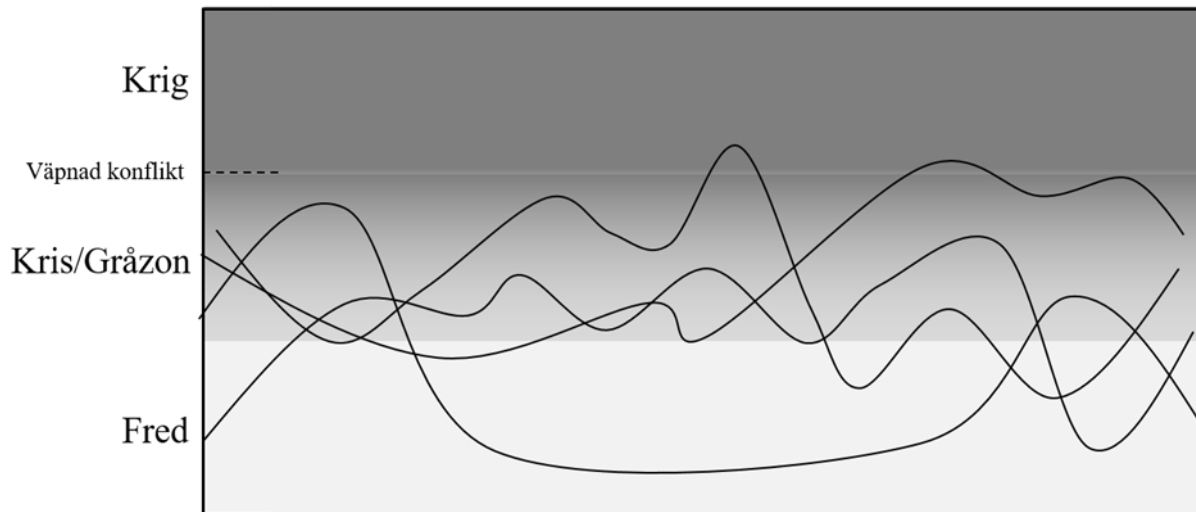
kan tas för givet. (Försvarsmakten, 2016:44–45) En tydlig del i detta engagemang anser jag påvisas i beslutet att återgå till allmän värnplikt och detta stärks ytterligare i Försvarsministerns uttalanden om folkförsvar:

”Begreppet folkförsvar är något som bör återtas i beskrivningen av det totalförsvar som nu skapas. Folkförsvar är något som beskriver banden mellan det militära och civila försvaret och befolkningen. Ytterst handlar det om att det finns en bred försvarsvilja och en demokratisk förankring. I en levande och stark demokrati måste basen för försvaret av landet ligga hos folket.” (Hultqvist, 2021b) Sammantaget ger detta en stark och påtaglig bild av dimensionen *viljemarkering*.

Snubbeltrådsdimensionen – som Freedman menar tydligt kan exemplifieras genom *de Amerikanska soldaternas närvaro i Berlin under kalla kriget* – återfinns däremot inte på samma sätt i det svenska försvaret. Utländsk närvaro i form av soldater på plats är i mitt tycke ett tydligt realistiskt förhållningssätt och jag menar att det finns andra tydliga snubbeltrådar som kan observeras i ett tolkande perspektiv. Att dela en värdegrund, idka handel och andra gemensamma åtgärder i form av försvarsavtal och överenskommelser skapar även de en sorts snubbeltråd. Analysen visar dessutom på ett välutvecklat samarbete mellan myndigheter t.ex. SÄPO, MUST och FRA, vilket i sig kan skapa snubbeltrådar och därigenom snabba reaktioner internt, men analysen påvisar inte samma incitament eller utländsk närvaro i form av trupp som direkt drar in andra länder i en konflikt med en aggressor på svensk mark.

I relation till NGW:s ickemilitära påverkansformer så framstår försvarssamarbeten och indirekt avskräckning som närmast verkningslös. I detta icke-linjära och asymmetriska krigföringskoncept är strävan att vinna genom att minimera de icke-kinetiska medel och maximera ickemilitära och domänöverskridande påverkansmedel. (Adamsky, 2015:19ff) Enligt Gerasimov och andra experter är NGW en sammanslagning av både hårda och mjuka maktmedel, både militära, diplomatiska och ekonomiska verktyg, skickligt och koordinerat framfört inom flera olika domäner samtidigt. (Adamsky, 2015:23)

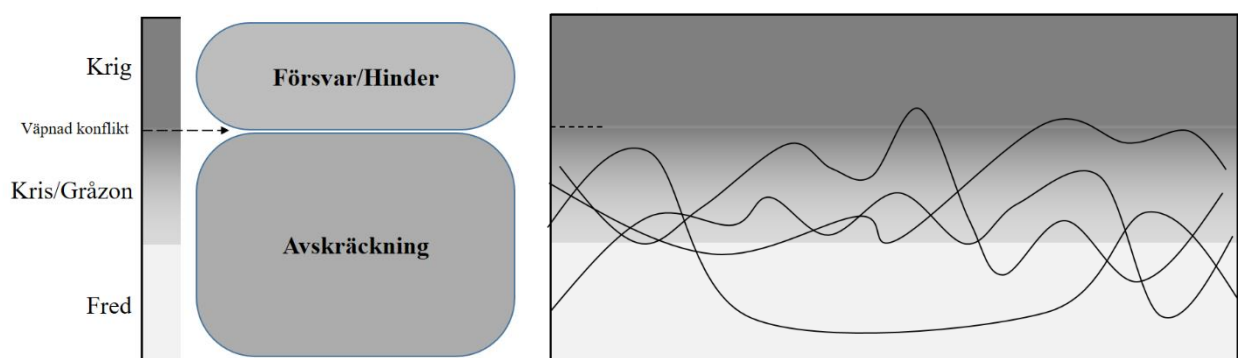
Weissmans schematiska bild av hybridåtgärder i relation till konfliktskalan får här en central betydelse i förhållande till dimensionerna avskräckning och hinder/försvar. Se Figur 12.

Figur 12 Användning av aktiva hybridkrigsåtgärder (Weissmann, 2019:23)

Huvudpoängen är att som aggressor inte trigga försvararens uppfattning om att det skett ett väpnat angrepp. Genom förnekbarhet och att inte nyttja reguljära förband får försvararen svårt att motivera ett motangrepp. Mark Galeotti menar att Ryssland och dess politiska etablissemang har antagit detta tillvägagångssätt för att höja sin nationella säkerhet, varigenom icke-kinetiska medel – *informationsoperationer, subversion och liknande* – är en ersättning för militära styrkor, inte dess förebud. (Galeotti, 2019:2)

När man sammanför Weissmans schematiska bild med min egen tolkning av Dalsjös indelning av avskräckning och hinder/försvar kan man tydligt se en utmaning med denna indelning i relation till ickemilitära åtgärder. (se Figur 13)

Figur 13 Egen bild utvisandes Dalsjös båda dimensioner avskräckning samt hinder/försvar tillsammans med Weissmans beskrivning av aktiva hybridåtgärder i relation till konfliktskalan.

Sett utifrån Dalsjös dimensionära indelning förefaller det vara avskräckningen som ska förhindra eller stoppa de aktiva hybridåtgärderna som NGW kan åstadkomma. Dalsjö menar

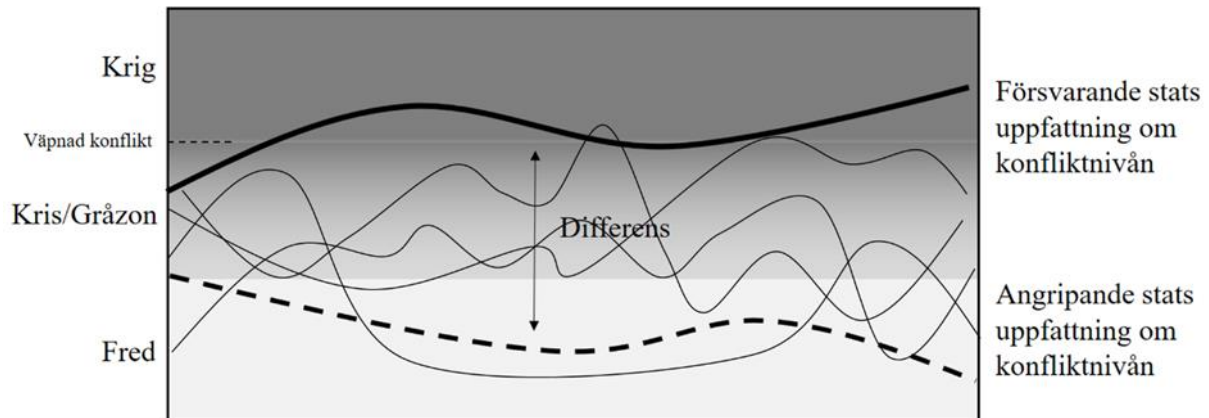
förvisso att man kan låta tröskeln sluta tätt mot sitt underlag för att på så sätt förebygga och motverka hybridhot. Han uppfattas med detta mena den hindrande/försvarende dimensionen: ”... *det vill säga att det inte finns något utrymme för väpnade framstötar under den nivå som utgör allvarliga kränkningar av territoriell integritet, eller av väpnat angrepp. Därmed tvingar man angriparen att antingen avstå, eller att tydligt eskalera genom att ta till militär makt.*” (Dalsjö, 2017:21)

Naturligtvis finns det förmågor som kan upptäcka och agera mot aktiva hybridåtgärder även i fredstid, vilket i analysen exemplifierats med både MUST, SÄPO och FRA, och dessa kan till del tolkas som en del i Försvarmaktens hinder/försvaret, men sett mot frågeställningen i avsnittets inledning så omhändertar inte Dalsjös dimensionära indelning det ickemilitära hotperspektivet i NGW fullt ut. Dimensionerna avskräckning och hinder/försvaret uppfattas ligga rätt på ett akademiskt och forskningsmässigt plan eftersom det finns en tydlig samstämmighet gentemot tidigare forskning. De är dessutom framställda på ett mottagligt och lättförståeligt sätt vilket inte ska underskattas. Det saknas dock en tydlig medvetenhet mot de ickemilitära hot som NGW är avsett att producera.

De tre kompletterande dimensionerna uppfattas överlag omhänderta den hotbild som NGW genererar på ett bra sätt, både i relation till ickemilitära- och militära åtgärder. Det finns tydliga skillnader mellan dimensionerna och de kan fånga NGW:s fulla bredd inom sitt perspektiv.

Jag delar Dalsjös argument om att ett försvarsmässigt snabbt gensvar på en aggression skulle kunna ge en snubbeltrådseffekt gentemot andra stater. Om eller när andra stater uppmärksammar ett angrepp mot Sverige och de efter att vi så önskat ansluter till vårt försvar, så skulle det dessutom kunna härledas till larmklockefunktionen och inte enbart såsom en snubbeltrådsfunktion. Han menar vidare att vi i händelse av en aggression kan trigga en snubbeltrådsfunktion hos våra samarbetspartners eller grannländer genom att eskalera konflikten horisontellt och/eller vertikalt. Det Dalsjö i detta fall inte uppfattas omhänderta i tillräcklig omfattning är den mellanstatliga relationen.

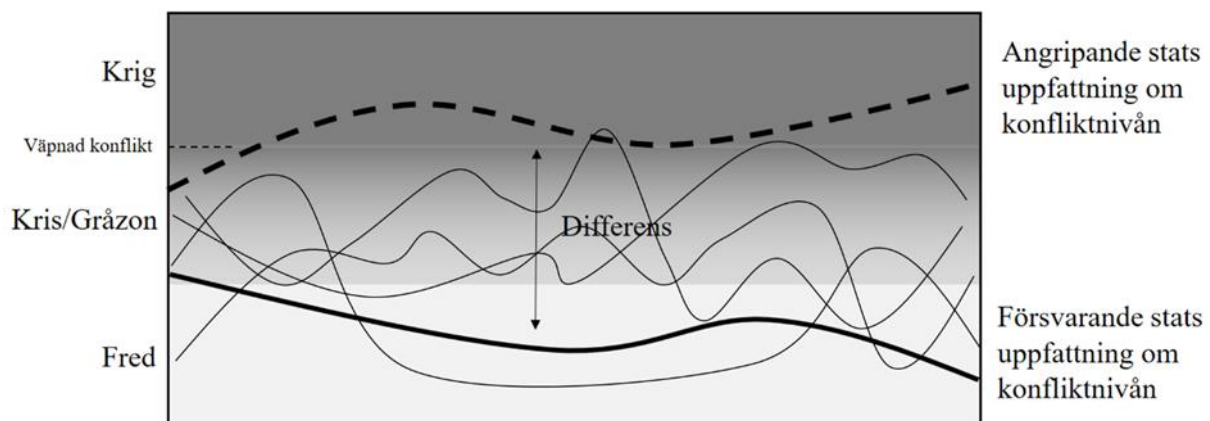
Weissman menar att man måste väga in relationen mellan angriparen och försvararen. Denna relation bygger – *precis som alla andra relationer* – på samspelet mellan staterna och respektive stats perception i förhållande till vad man vet, tror sig veta, antaganden och förväntningar mm. Här menar Weissman att det är långt ifrån säkert att de båda staterna gör samma bedömning om hur pass ansträngd relationen är emellan staterna. Detta åskådliggörs schematiskt i Figur 14.

Figur 14 Försvarende statens misstänksamma tolkning av hur en konflikt eller relation uppfattas, tillsammans med de aktiva hybridåtgärderna. (Weissmann, 2019:24)

I ovanstående fall har den försvarande staten övertolkat en händelseutveckling, men det kan även sägas vara en restriktiv eller misstänksam tolkning. Att i detta fall eskalera en händelseutveckling kan få stora efterföljande konsekvenser, särskilt om aggressorn är en stormakt.

Men perceptionen kan även vara den rakt motsatta. I nedanstående Figur 15 är den schematiska bilden spegelvänd, dvs. här har försvararen inte uppfattat situationen lika allvarlig och därigenom underskattar försvararen händelseutvecklingen relativt aggressorn. I detta fall kan händelseutvecklingen få andra, men lika allvarliga påföljder för försvararen ifråga.

Figur 15 Försvarende statens underskattande tolkning av hur en konflikt eller relation uppfattas, tillsammans med de aktiva hybridåtgärderna. (Weissmann, 2019:25)

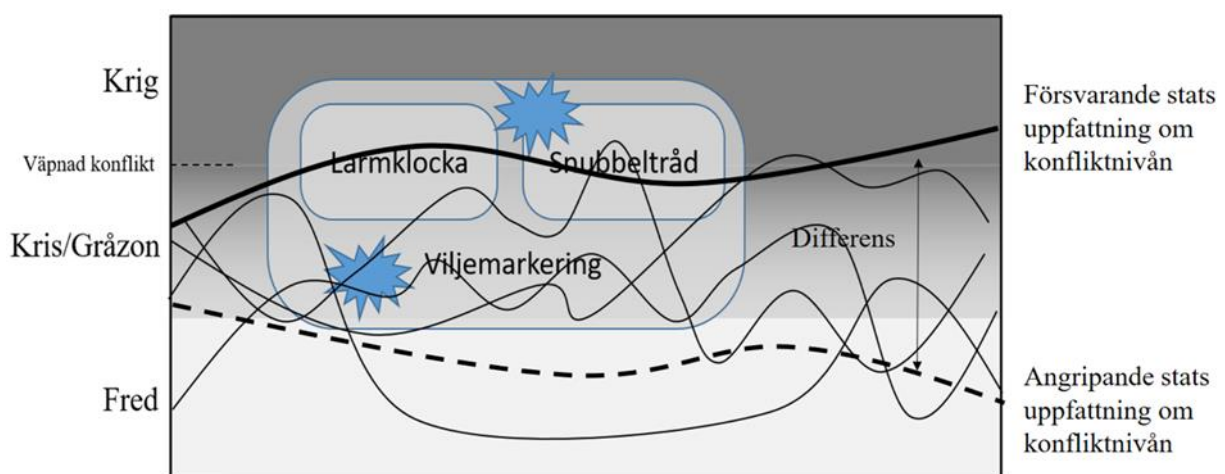
Denna tolkning och uppfattning om hur allvarlig eller inte en konflikt är, sker hos alla aktörer och varierar naturligtvis utifrån händelseutveckling, uttalanden, mm. mm. Området mellan de båda staternas tolkning av konfliktnivån menar Weissman kan uttryckas som ett känsligt och farligt område där riskerna för missförstånd ökar mellan staterna. En annan utmaning är att veta

om det är du själv eller den andra staten som överdriver eller underskattar händelseutvecklingen. (Weissmann, 2019:25).

Det är i detta perspektiv jag anser att Dalsjös argumentation om att eskalera en händelseutveckling i syfte att dra in andra stater i konflikten inte är tillräckligt heltäckande. Det kan inte i fredstid vara acceptabelt att möta alla angrepp med ett eskalerande förhållningssätt. ”Motståndaren, som förväntas agera anonymt och med förnekbarhet, gynnas av svårigheter att urskilja avsiktligt och koordinerat agerande från slumpartade händelser och olyckor. Detta försvårar svenskt beslutsfattande om motåtgärder samt möjligheten att engagera tredje part.” (Försvarsmakten, 2018:31)

Eller som Weissman uttrycker det: ”...det är så svårt att avgöra vad som är ett angrepp eller inte eftersom huvuddelen av den hybrida verksamheten sker just i freds- och kristid. Det sker samtidigt och parallellt, med olika intensitet och med okänd hemmahörighet på aktören vilket skapar förutsättning för förnekbarhet.” (Weissmann, 2019:23)

När man sammanför Weissmans bild om aktiva hybridåtgärder på samma sätt som tidigare, men i detta fall med min egen tolkning av Dalsjös kompletterande dimensioner, så framstår eskalationsargumentationen i relation till icke-militära och förnekbara angrepp som än mer avlägsen. I kombination med Weissmans schematiska bild av den uppfattade konfliktnivån framträder en än mer komplicerad bild.

Figur 16 Egen bild utvisandes Dalsjös kompletterande dimensioner i relation till att eskalera en händelseutveckling, i kombination med Weissmans beskrivning av aktiva hybridåtgärder i relation till konfliktskalan. (Weissmann, 2019:23)

Om vi som försvarare väljer att eskalera en konflikt, som i aggressornas medvetande – och kanske även utifrån grannländers uppfattning – inte är ett rimlig eller välavvägt bemötande, så kommer vi troligtvis stå inför kraftfulla internationella konsekvenser.

Den svenska lagstiftningen är dessutom tydlig i förhållandet mellan fred och krig. Så länge det inte är ett uttalat krigshot eller ett direkt väpnat angrepp, så gäller också alla normala och fredsmässiga regelverk. Detta tydliga juridiska förhållande mellan krig och fred skapar dessvärre utrymmen för en angripare att utnyttja. Genom att dra nytta av den svenska ambivalensen att officiellt ta beslutet att höja beredskapen eller försätta landet i krig, så kan en skicklig motståndare också finna attackytor att påverka. (Ericson, 2020:340ff; RF, kap.15,§14)

Sammanfattning fråga 1

På frågeställningen huruvida Dalsjös fem dimensioner fångar den komplexitet som inryms i det domänöverskridande och ickelinjära krigföringskonceptet NGW är svaret tudelat. De fem dimensionerna är till huvuddel väl avvägda och har god förankring i tidigare litteratur, men det saknas ett perspektiv som möter de ickemilitära hot som NGW projicerar i fredstid, för avskräckningsdimensionen visar sig inte omhänderta detta. Eskalation av alla uppmärksammade händelser eller att i full utsträckning skapa ett tätt skikt mellan tröskeln och dess golv, bedöms inte heller vara varken trovärdigt eller möjligt. Det saknas därmed en tydligare hindrande dimension även i fredstid.

7.1.2. Underfråga 2

Hur kan den svenska försvarsstrategin utvecklas för att svara upp mot ett icke-linjärt krigföringskoncept som NGW?

Analysen har påvisat att Sverige över lång tid byggt upp sin försvarsstrategi med en förnekande avskräckning, men analysen visar även att Sverige i närtid avser anskaffa vapensystem som har en lång räckvidd. Dessa nya vapensystem skulle därigenom kunna användas i en bestraffande försvarsstrategi. Huruvida det är Regeringens avsikt eller Försvarsmaktens intention att använda dessa långverkande vapensystem på ett bestraffande sätt har inte tydligt framkommit i den genomförda analysen.

Avsaknaden av tydliga politiska avsikter i detta avseende leder min tolkning in mot bedömningen att anskaffningen snarare har försvarsmässigt militärt operativa incitament. Om Regeringen avser övergå till en mer bestraffande försvarsstrategi så torde även den politiska retoriken förändras i den riktningen. Och en sådan förändring kan jag inte utläsa. Däremot återfinns i analysen ett flertal incitament och exempel där den politiska nivån kommunicerar i linje med ett förnekande försvar. *”Sveriges säkerhetspolitiska linje ligger fast. Vår militära alliansfrihet tjänar oss väl och bidrar till stabilitet och säkerhet i norra Europa.”* (Regeringen,

2020b:3) Denna formulering tolkas här som en mera återhållsam strategisk kommunikation och inte i linje med en bestraffande avskräckningsretorik.

Analysen har dessutom påvisat att både Dalsjö och de båda FOI-studierna, på flera ställen i sina texter anser att det är rekommendabelt och till del även nödvändigt att påvisa en mera offensiv slagkraft i svensk avskräckning. Detta motiveras dels med att teknikutvecklingen skapat ett samhälle som infrastrukturellt är otroligt beroende av el- och IT-försörjning och att denna försörjning infrastrukturellt är mycket sårbar, men också att teknikutvecklingen skapat förutsättningar för långräckviddiga precisionsvapen att med mycket god precision och effekt slå ut känslig infrastruktur. Dessa vapensystem är dessutom relativt billiga i jämförelse med tidigare, vilket skapar förutsättningar för att även små stater kan anskaffa systemen. En annan motivering baseras på den faktiska realiteten att återuppbyggnaden av ett förnekande försvar som kan möta en stormakt är mycket kostsam. Det ska också tydligt sägas att Dalsjö m.fl. inte enbart förespråkar en ensidig övergång till en försvarsstrategi bestående av enbart bestraffande förmågor, utan att de framhåller en kombination av både förnekande och bestraffande system.

Långräckviddiga precisionsvapen kan ha en avskräckande effekt i relation till en aggressors konventionellt militära operationer, men i relation till NGW:s ickemilitära, förnekelsebara och dolda påverkansformer har analysen – *och resultatdiskussionen ovan* – påvisat att ett bestraffande försvar inte ger den efterfrågade effekten. NGW strävar efter att hålla konfliktnivån under väpnad konflikt, och fokus ligger på icke-kinetisk påverkan och därigenom kan heller inte konventionella vapensystem vara lösningen mot sådana aggressioner.

Mot bakgrund av resultatdiskussionen i ovan avsnitt och i linje med Dalsjös dimensioner görs därför bedömningen att den svenska försvarsstrategin ligger rätt i dess nuvarande form. Jag bedömer inte att en ökad arsenal av bestraffande förmågor avskräcker Ryssland från att nyttja de ickemilitära påverkansmedlen, men att inneha bestraffande förmågor kan bidra till en ökad avskräckning gentemot öppet militärt konventionella aggressioner.

Jag stödjer därmed till del både Dalsjös och Andréns argumentation om behovet av bestraffande förmågor, men vidhåller att den huvudsakliga fokuseringen istället ska ligga på förnekande förmågor. Harvey menar att för att en bestraffande avskräckning ska fungera så måste försvararen ha en proportionellt större slagkraft än anfallaren, för annars kan anfallaren slå ut hela bestraffningsförmågan redan i inledningen av konflikten. (Harvey, 1997:16)

Det är de förnekande förmågorna som kan möta alla former av påverkansmedel – både dolda och förnekelsebara ickemilitära påverkansmedel, samt konventionella och öppet militära aggressioner. Därför bör även Försvarmaktens förmågemässiga tyngdpunkt motsvaras av förmågor som kan möta och förneka påverkan här hemma och inte förskjutas mot förmågor som inte ger effekt. Även om Försvarmakten haft kärnvapen så avskräcker troligtvis inte dessa militärt konventionella förmågor en motståndare från ickemilitär påverkan.

I analys och resultatdiskussionen ovan har jag även fört ett resonemang om snubbeltrådsfunktionen och att denna funktion mycket väl kan utgöras av avtal, värderingar och mer mjuka incitament stater emellan. Detta innebär för svensk del att vi i framtiden inte nödvändigtvis behöver fokusera på att ha internationella förband på svensk mark bara för att stärka vår avskräckning eller vår förmåga till hinder/försvaret, för dessa mjukare incitament skapar en snubbeltrådsfunktion, likt USA:s trupper i Berlin.

Gentemot NGW:s ickemilitära påverkansmedel verkar heller inte reella förband ha någon direkt effekt. Däremot uppfattas samarbeten, samordning och informationsutbyten ha en stärkande funktion inom dimensionerna hinder/försvaret, larmklocka och snubbeltråd.

Sammanfattning fråga 2

På frågeställningen om hur den svenska försvarsstrategin kan utvecklas för att svara upp mot ett icke-linjärt krigföringskoncept som NGW, är svaret att man dels måste öka förståelsen för vilka militära hot som vi med dagens tekniknivå kan möta – i alla domäner, men dels även att hoten medvetet getts en ickemilitär form som inte kan bemötas av regelrätt avskräckning eller militärt konventionella medel. För att bättre kunna möta ickemilitära och förnekelsebara hot krävs därför en ökad defensiv förmåga, som kompletteras med offensiva förmågor i alla domäner, men som dessutom har mandat att agera i fredstid.

7.1.3. Besvarandet av masteruppsatsens huvudfrågeställning

Hur kan Dalsjös begreppsanalys – fem dimensioner av tröskelförsvaret – teoretiskt användas och utvecklas för analys av hur svenskt tröskelförsvaret svarar upp mot de bärande idéerna i NGW?

Dalsjös begreppsanalys och indelning i fem dimensioner förtydligar det relativt diffusa och mångfacetterade tröskelbegreppet och sätter istället dess funktion i tydligare roller. Dalsjö stärker sin indelning genom att i omfattande utsträckning återknyta till både internationell forskning och annan litteratur. Den enkla uppdelningen, som jag i denna uppsats valt att

benämna två primära och tre sekundära dimensioner, skapar enkelhet och överskådlighet för respektive dimension. Det finns dock fortfarande en begränsning i hur stark, kraftig eller hög respektive begrepp/funktion/roll kan sägas vara. Detta uppfattas heller inte varit Dalsjös ambition när han skapat de fem dimensionerna. De fem dimensionerna klargör en roll alternativt en funktion och dessa måste i text och analys kläs på med värdeord som adderar den ambition som avses. Annars riskerar begreppen bli otydliga och intetsägande, vilket Modigh & Nordén utvecklat mer i sin studie (2019:44–45).

Dalsjö har i sin studie en kortare argumentation kring stödfaktorer och hur dessa ska betraktas. Dessa stödfaktorer har i denna uppsats inte lyckats omhändertas i önskad omfattning. Jag har i analysen försökt att behandla stödfaktorerna i varje underkapitel, men inte framkommit med något tydligt resultat i relation till specifika stödfaktorer. Det har däremot påvisats ett flertal faktorer och funktioner som kan relateras till någon av de fem dimensionerna. Detta tolkar jag ändå som positivt, för det stärker de fem dimensionerna och påvisar att dessa är väl avvägda och att de fyller sin funktion i en analys av hur NGW påverkar det svenska tröskelförsvaret.

Analys och diskussionsavsnitten har påvisat att Dalsjös fem dimensioner har god bärkraft i förhållande till tidigare forskning och litteratur, men även att det finns vissa brister i förhållandet gentemot den hotbild som projiceras i NGW-konceptet, och då särskilt utifrån dess ickemilitära påverkansformer. De fem dimensionerna täcker aspekter i relation till både ickemilitära och militära aggressioner, men de behöver enligt min tolkning förskjutas något för att bättre möta den dynamik och bredd som NGW kan projicera.

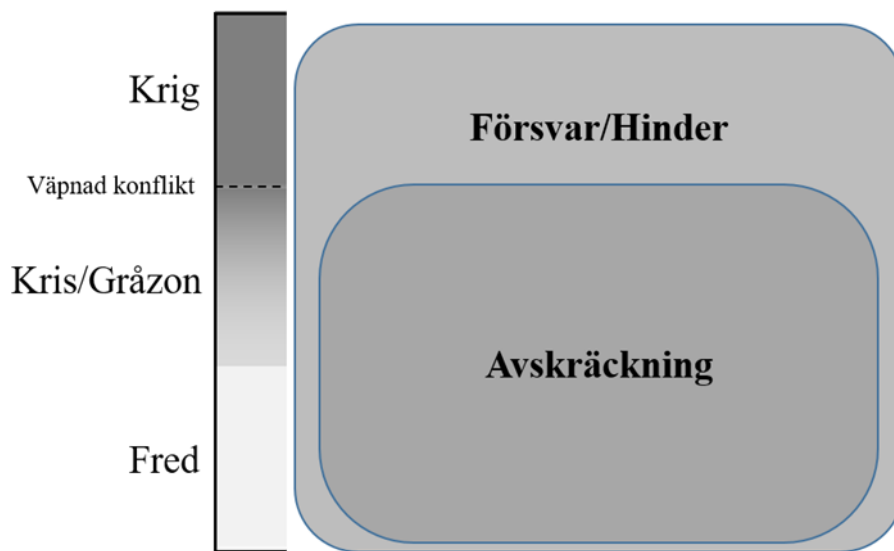
Delningen mellan framförallt dimensionerna avskräckning och hinder/försvaret förleder analysarbetet till att i för stor grad fokusera på konventionellt militära hot och förmågor, och därigenom omhändertas inte ickemilitär påverkan i tillräcklig omfattning. Det är därför framförallt dimensionen hinder/försvaret som behöver utökas till att även omfatta fred och krisperspektivet i konfliktskalan.

Dimensionen snubbeltråd har visats kunna aktiveras av mera mjuka incitament och inte bara av utländska förband. Detta skapar förutsättningar för ett ökat fredstida civilt och militärt samarbete och utbyte som lättare kan fånga ickemilitär påverkan.

Genom att inse att ickemilitära påverkansformer är här för att stanna, och att dessa används och utspelar sig redan i den djupaste fredsmässiga relationen mellan stater, så kan vi även förbereda

oss för dess effekter. Genom att förändra perceptionen av när vårt hinder/försvar ska vara verksamt så kan vi snabbare inse vilka förmågor vi saknar eller behöver utveckla.

Jag uppfattar av denna anledning att Dalsjös indelning mellan avskräcknings och hinder/försvar-dimensionerna behöver utvecklas till att vara tydligt överlappande i enlighet med nedanstående Figur 17.

Figur 17 Utvecklad bild utvisandes Dalsjös avskräckning samt hinder/försvar-dimensioner, där dimensionen hinder/försvar utvecklats och getts ett tydligare fredstida fokus.

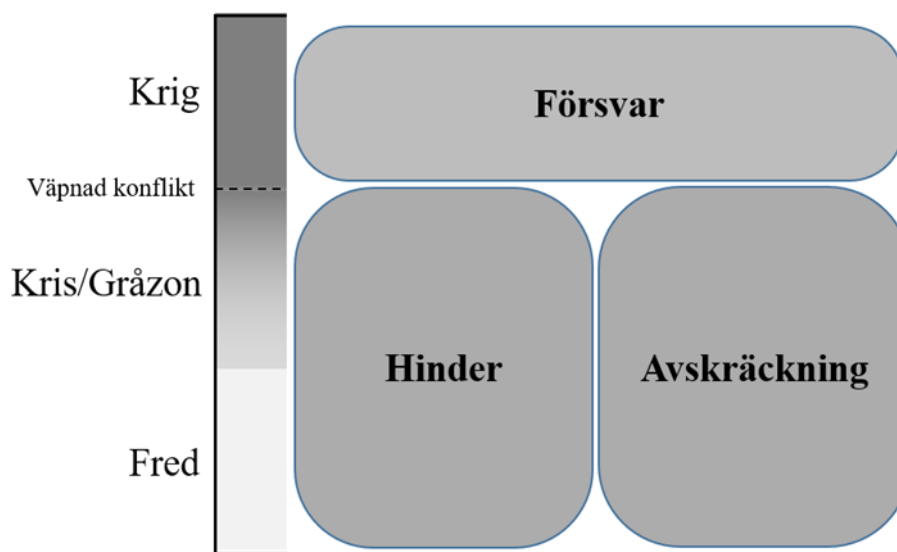
Utifrån Dalsjös argumentation tar hinder/försvar vid när avskräckningen misslyckats och det militära väpnade angreppet är ett faktum. *"If deterrence fails, you defend."* (Dalsjö, 2017:16) Jag menar att NGW:s förnekelsebara, dolda och/eller förtäckta, ickemilitära påverkansmedlen (som Weissman benämner aktiva hybridåtgärder) inte avskräcks av konventionellt militära förmågor och att dimensionen hinder/försvar därför bör förskjutas in i fred för att fånga/omhänderta ickemilitära påverkansmedel.

Man kan argumentera mot en sådan förskjutning, primärt ur ett juridiskt perspektiv, eftersom Försvarsmaktens mandat att försvara vårt land utgår från Regeringsformen (RF), där det bl.a. framgår att *"regeringen kan sätta in rikets försvarsmakt i enlighet med internationell rätt för att möta ett väpnat angrepp eller förhindra en kränkning"* (RF 1974:152, kap 15, §13). Jag har i denna masteruppsats inte undersökt några juridiska aspekter kring de utmaningar mitt förslag till utveckling kan komma att innebära. Därför ska den utvecklade modellen mer ses som en mental bild av var på konfliktskalan dimensionen är verksamt.

Genom att tydligt ange att hindret/försvaret måste vara verksamt redan i fredstid nås en mental aspekt i relation till både ansvar och förhållningssätt. De juridiska utmaningarna med att i större

grad utnyttja Försvarsmakten i fredstid kommer med stor sannolikhet kräva omfattande forskning och därför förs en mera reflektiv argumentation kring detta under nästkommande avsnitt (förslag på fortsatt forskning).

En alternativ och än mera tilltalande utveckling är att dela dimensionen hinder/försvar i två delar. Genom att benämna tiden innan ett angrepp som dimensionen hinder, och tiden efter ett väpnat angrepp som dimensionen försvar, kan man nå samma effekt som jag argumenterat för ovan. En ytterligare fördel med en sådan indelning är att de båda dimensionerna därigenom blir mer renodlade och således också tydligare att arbeta från, både vid en analys och i relation till juridiska aspekter.

Figur 18 Utvecklad bild utvisandes dimensionerna avskräckning samt hinder/försvar, där utvecklingen återspeglas både i en utökning och en uppdelning av dimensionen hinder/försvar till två. Därigenom skapas både ett tydligt fredstida fokus och en tydlig juridisk

Jag väljer i båda dessa utvecklingsalternativ att bibehålla Dalsjös initiala benämningar av dimensionerna eftersom jag anser att hans argumentation för respektive dimension och dess benämning är både gångbara och lämpliga. Det finns som jag påpekat tidigare även ett gott stöd för hans argumentation i tidigare litteratur. Genom att bibehålla benämningarna stärks dessutom Dalsjös initiala definition och min förhoppning är att mitt ringa bidrag till forskningsfältet därigenom också kan få ett bättre genomslag.

Sammanfattning av huvudfrågeställningen

På frågeställningen om hur Dalsjös begreppsanalys – *fem dimensioner av tröskelförsvar* – teoretiskt kan användas och utvecklas för analys av hur svenskt tröskelförsvar svarar upp mot de bärande idéerna i NGW, är svaret att de på ett bra sätt både kan användas till att hitta luckor

och svagheter, men även för att finna tröskelförsvarets styrkor och fördelar. Genom att utveckla Dalsjös femdimensionära begreppsanalys till att istället omfatta sex dimensioner kan den teoretiska modellen än bättre täcka upp för ickemilitära och förnekelsebara hot.

7.1.4. Reflektion och förslag på fortsatt forskning

Reflektion

Masteruppsatsen har genomförts utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv och därigenom haft ett mer tolkande angreppssätt. Detta återspeglas även i dess resultat, där det inte finns en uttalad och mätbar gradering för hur väl Dalsjös dimensioner stödjer en analys. Ett mera realistiskt förhållningssätt eller en mer kvantitativ inriktning kan tillföra andra perspektiv som jag i detta fall inte lyckats fånga. Ett mer induktivt angreppssätt kan dessutom fånga en annan empirisk bas, vilket jag tror kan vara ett bra och logiskt nästa steg i att pröva Dalsjös dimensioner och den utveckling jag här bidragit med.

I uppsatsens metodkapitel har jag beskrivit att jag genomfört en kvalitativ kritisk granskning av hur väl Dalsjös dimensioner svarar upp mot den hotbild som NGW kan producera. Denna tolkning är baserad på ett relativt litet antal artiklar och skrifter där NGW tydliggörs, vilket talar för att det finns fler aspekter att förhålla sig till för att göra hotbilden mot Sverige mer komplett. Därutöver bör man även reflektera över vad som *inte* framkommer i redovisningar av NGW och hur detta kan påverka vårt försvar, för jag finner det osannolikt att alla strategiska, operativa och taktiska innovationer, genidrag, påhitt eller krigslistor framkommer i öppna skrifter.

Att analysera det svenska tröskelförsvaret utifrån ett avgränsat Försvarsmaktsperspektiv skapar tydliga ramar för arbetet, men samtidigt är detta begränsande, eftersom tröskelförsvaret berör hela Sverige på en övergripande strategisk nivå. Detta blir särskilt tydligt när man betraktar det ur ett NGW-koncept, där strävan är att vinna utan att använda kinetisk vapenkraft och i större utsträckning fokusera på ickemilitära medel. En bredare avgränsning kan medföra andra ingångsvärden som både styrker eller försvagar de resultat som framkommit i denna uppsats, men detta medför troligen att arbetet även blir mer omfattande och därför kanske behöver delas upp.

Uppsatsens kvalitativa förhållningssätt medför även att jag som författare tolkar och analyserar latent budskap så som jag förstår dessa utifrån min perception. Detta tillvägagångssätt har vissa reliabilitetssvagheter, eftersom andra forskare mycket väl kan tolka vissa ingångsvärden på ett annorlunda sätt. Ett mer kvantitativt upplägg kan därmed ge uppsatsen en ökad

generaliserbarhet. Jag bedömer ändå att uppsatsens resultat i nuvarande form har en god generaliserbarhet gentemot andra småstater med förutsättningar liknande de svenska, primärt på grund av att Dalsjös fem dimensioner är så väl grundade i tidigare forskning, men även för att de ligger på en abstrakt nivå. Jag bedömer även att den teoretiska modellen är generaliserbar mot andra områden än de specifikt militära, t.ex. för att analysera organisatoriska sårbarheter inom organisationer, industri eller myndigheter.

Genom att utveckla vår syn på när vårt hinder måste fungera kan vi lättare anpassa oss till de utmaningar vi står inför. Min utvecklade modell av Dalsjös dimensioner kan bidra till en ökad förståelse och därigenom kanske även skapa förutsättningar för att både det militära och det civila försvaret stärks. Att inta positionen att problemet ”är någon annans” bara för att vi inte fått problemet i vårt knä ännu skapar inte en hindrande förmåga. Vi måste tydligare inse att de ickemilitära utmaningarna är här för att stanna och att vi måste utveckla vår syn på vad som måste försvaras och hur detta ska genomföras på bästa sätt. Marika Ericson har för övrigt gett flertalet förslag i sin doktorsavhandling på hur en tydligare definition och lagstiftning inom t.ex. cyberområdet skulle kunna medföra att Försvarsmakten på ett tydligare sätt kan bevaka och skydda särskilt viktiga system med stöd i IKFN-lagstiftningen. (Ericson, 2020:340ff)

Att möta ickemilitära hybridaktiviteter är med dagens juridiska förutsättningar inte primärt en militär uppgift, det är snarare det civila försvaret och samhället i stort som måste möta dessa utmaningar. Samtidigt tror jag att många i ”det civila” faktiskt tror att Försvarsmakten tar hand om problem eller angrepp som annan försvarsmakt står för gentemot vårt land – *oaktat om angriparen har gröna kläder eller inte*. Även om nu Försvarsmakten faktiskt gör detta eller inte, så skapas utrymmen för missförstånd eller otydligheter när detta inte är klarlagt med tydliga ansvarsområden och ramförutsättningar. Dessa missförstånd eller oklarheter mellan ansvarsområden öppnar upp för en angripare att genomföra ickemilitära angrepp som ligger i gränslandet för olika myndigheters och funktioners ansvarsområden, och därigenom skapa förutsättningar för att angreppet förblir ouppmärksammat eller icke åtgärdat så snabbt som det hade kunnat bli med ett tydligare ansvarsförhållande.

Genom att inledningsvis utvidga vår perception över när vårt hinder måste vara verksamt skapas förutsättningar att förstå utmaningarna. Här anser jag att denna masteruppsats tillför en ökad tydlighet till Dalsjös dimensioner. Ett andra steg kan vara att samordna försvarsansträngningarna under en sammanhållande instans eller myndighet. Härigenom åsätts

ett nationellt ansvar, och genom samordning skapas tydlighet, rollfördelning och mandat, vilket jag anser är en förutsättning för ett verksamt och heltäckande hinder.

Fortsatt forskning

Ett naturligt steg i framtida forskning bör vara att med en annorlunda metod pröva detta arbetes resultat. Detta kan t.ex. genomföras med ett mera kvantitativt förhållningssätt eller genom att pröva resultatet gentemot ett annorlunda hotperspektiv. Ett liknande resultat med annorlunda empiri eller metodologi skulle markant bidra till att stärka den utvecklade teorimodellen.

En fortsättning både på denna uppsats, och de reflektioner jag framfört ovan, kan även vara att undersöka var gränserna går för Försvarsmaktens verksamhet i fredstid och därigenom belysa gränssytor mellan myndigheter som en angripare kan utnyttja. Genom att medvetet och strukturerat söka efter luckor och sårbarheter kan man finna de områden som bör prioriteras eller förtätas och därigenom utveckla samt stärka helheten i vårt tröskelförsvar. Studier av denna karaktär kan troligen medföra att dess innehåll även blir sekretessklassificerat, vilket måste kunna hanteras i särskild ordning. Därtill blir undersökningsområdet snabbt både omfattande och flerdimensionellt, vilket kräver både struktur och samordning mellan forskningsområden och utsedda forskare.

I reflektionen ovan har jag dessutom diskuterat en utökning av ansvaret för det nationella försvaret. Det vore intressant att undersöka möjligheterna för hur vi kan utveckla dagens ansvarsprincip, till att i högre grad stärka vårt hindrande försvar för att bättre kunna möta ickemilitära hybridåtgärder även i fredstid. Kan eller bör ansvarsprincipen ersättas med något annat? Vilka juridiska förutsättningar behöver justeras eller kompletteras med andra för att möjliggöra ett annorlunda ansvarsförhållande? Kan detta skapa ett starkare och mer uthålligt hindrande försvar? I ett hotperspektiv där motståndaren använder sig av förnekelsebara ickemilitära påverkansmedel blir dessa frågor viktiga att ta sig an.

Litteraturförteckning

Svensk lagstiftning

SFS 2011:109, 1974. *Regeringsformen (1974:152)*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2018:1903, 2018. *Lag om ändring i regeringsformen*, Stockholm: Regeringskansliet.

SFS 2020:782, 2020. *Lag (2020:782) om operativt militärt stöd mellan Sverige och Finland*, Stockholm: Försvarsdepartementet.

Litteratur

Adamsky, Dmitry, 2015. *Cross-Domain Coercion*, Paris: IFRI Security Studies Center.

Andersson, Sven, 2014. *Om positivism och hermeneutik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Andrén, Krister, 2014. *Krigsavhållande tröskelförmåga*, FOI-R--3852--SE, Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.

Arnevall, Linnéa, & Nicander, Lars, 2015. 'Fingret i magen: Ryska utmaningar för svensk-finskt försvarspolitiskt tänkande'. *Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, 4, ss. 129–135.

Bērziņš, Jānis, 2020. 'The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria'. *The Journal of Slavic Military Studies*, 33(3), ss. 355–380.

Clausewitz, Carl von., 1991. *Om kriget*. Stockholm: Bonnier fakta.

Dalsjö, Robert, 2017. *Fem dimensioner av tröskelförsvar*; FOI-R--4458--SE, Stockholm: Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI.

Della Porta, Donatella, & Keating, Michael, 2008. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Denscombe, Martyn, 2017. *The Good Research Guide, for small-scale social research projects*. 6 red. London: Open University Press.

Dov Bachmann, Sascha & Gunneriusson, Håkan, 2017. 'Western Denial and Russian Control: How Russia's National Security Strategy Threatens a Western-Based Approach to Global Security, the Rule of Law and Globalization'. *Polish Political Science Yearbook, HeinOnline*, 46, nr. 1, 1(46), ss. 9–29.

Ericson, Marika, 2020. *On the Virtual Borderline: Cyber Operations and their Impact on the Paradigms for Peace and War*. Aspects of International and Swedish Domestic Law.

Uppsala: Uppsala Universitet

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik. & Wängnerud, Lena, 2012.

Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad. 4:1 red. Stockholm: Norstedts juridik.

Fairbanks, Charles, H., Jr., 2004. *Mad and U.S. Strategy*. red. Henry D. Sokolski. 'Getting Mad: Nuclear Mutual Assured Destruction, Its Origins and Practice', u.o.: Strategic Studies Institute, US Army War College.

Försvarets Radioanstalt, 2021. *FRA årsrapport 2020*, Stockholm: Försvarets radioanstalt.

Freedman, Lawrence, 2004. *Deterrence*. 1 red. Cambridge : Polity Press.

Försvarsberedningen, 2019. *Ds 2019:8 Värnkraft - Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021-2025*, Stockholm: Förvarsutskottet.

Försvarsmakten, 2016. *Militärstrategisk doktrin : MSD 16*. Stockholm: u.n.

Försvarsmakten, 2018. *Slutredovisning av Försvarsmaktens perspektivstudie 2016-2018 "Tillväxt För Ett Starkare Försvär"* , Stockholm: Försvarsmakten.

Galeotti, Mark, 2014. <https://inmoscowsshadows.wordpress.com>. [Publ. på internet]
<https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> [Hämtad 15 02 2021].

Galeotti, Mark, 2019. *Russian Political War : Moving Beyond the Hybrid*. Abingdon, Oxon: Routledge. [Publ. på internet] <http://search.ebscohost.com.proxy.annalindh-biblioteket.se:2048/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2038609&site=ehost-live>
[Hämtad 15 02 2021].

Gerasimov, Valerij, 2016. 'The Value of Science Is In the Foresight'. *Military Review*, Volym 96, s. 23–29.

Harvey, John, 1997. *Conventional deterrence and national security*. Fairbairn Australien: Air Power Studies Centre.

Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah E., 2005. 'Three Approaches to Qualitative Content Analysis'. *Qualitative Health Research SAGE Journals*, Volym 15 nr 9, s. 1277–1288.

Jacobsen, Dag Ingvar, 2017. *Hur genomför man undersökningar? Introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. 2:2 red. Lund: Studentlitteratur.

Jervis, Robert, 1979. 'Deterrence Theory Revisited'. *World politics*, 31, nr. 2 [Publ. på internet].(https://www.jstor.org.proxy.annalindhbiblioteket.se/stable/2009945?sid=primo&origin=crossref&seq=1#metadata_info_tab_contents), s. 289–324. [Hämtad 15 02 2021].

Jervis, Robert, 1989. 'Rational Deterrence: Theory and Evidence'. *World Politics*, vol. 41, nr. 2, January 1989([HeinOnline]), ss. 183–207.

Jonsson, Oscar, 2019. *The Russian Understanding of War Blurring the Lines between War and Peace*. Washington, District of Columbia: Georgetown University Press.

Lindström, Madelene & Lindvall, Fredrik, 2015. *"Vill du ha fred, rusta för krig" Perspektiv på en svensk tröskel*. FOI-R--4047--SE, Stockholm: Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI.

Mansoor, Peter R., 2012. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mearsheimer, John, 1985. *Conventional Deterrence*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

MUST, 2021. *MUST årsöversikt 2020*, Stockholm: Försvarsmakten.

Regeringen, 2009. *Regeringens proposition 2008/09:140 "Ett användbart försvar"*, Stockholm: Försvarsdepartementet.

Regeringen, 2020a. *Regeringens proposition 2020/21:30 "Totalförsvaret 2021–2025"*, Stockholm: Försvarsdepartementet.

Regeringen, 2020b. *Utrikesdeklarationen*, Stockholm: Utrikesdepartementet.

Regeringskansliet, 2017. *Nationell Säkerhetsstrategi*, Stockholm: Statsrådsberedningen.

Schelling, Thomas C., 2008. *Arms and influence*. New Haven, CT: Yale University Press.

Snyder, Glenn H., 1960. 'Deterrence and Power'. *The Journal of Conflict Resolution*, 4(2), ss. 163–178.

Sun Zi, Petterson, Bengt, Kee Beng, Ooi & Friman, Henrik, 2015. *Sun Zis krigskonst*. Stockholm: Santérus.

Weissmann, Mikael, 2019. 'Hybrid warfare and hybrid threats today and tomorrow: towards an analytical framework'. *Journal on Baltic Security*, Volym 5 (1), ss. 17–26.

Westberg, Jacob, 2015. *Svenska säkerhetsstrategier : 1810-2014*. 1. uppl. red. Lund: Studentlitteratur.

Föreläsningar

Petersen, Phillip A., 2020. *Soviet/Russian Deep Operations Theory and Its Reflection in New Generation Warfare*, Virginia USA: New Generation Warfare Centre.

Internetkällor

Efendić, Negra, 2015. Rysk ambassadör hotar Danmark. *Svenska Dagbladet*, 21 mars, s. 1.

Försvarsmakten, 2021a. *Försvarsmakten.se*. [Publ. på internet]
<https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet> [Hämtad 17 03 2021].

Försvarsmakten, 2021b. *Försvarsmakten.se*. [Publ. på internet]
<https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/> [Hämtad 17 03 2021].

Hultqvist, Peter, 2021a. *Försvarsminister Peter Hultqvists tal vid Folk och Försvars rikskonferens 2021*. [Publ. på internet]
<https://www.regeringen.se/tal/2021/01/forsvarsminister-peter-hultqvists-tal-vid-folk-och-forsvar-2021/> [Hämtad 18 03 2021].

Hultqvist, Peter, 2021b. *Regeringen.se*. [Publ. på internet]
<https://www.regeringen.se/tal/2021/02/forsvarsministern-inledningstal-vid-folk-och-forsvars-seminarium-perspektiv-pa-forsvarsbeslutet/> [Hämtad 29 04 2021].

International Institute for Strategic Studies (IISS), 2021. *Military Balance, Del ett: Förmågor, trender och ekonomi. kapitel 4 Europa*. London: International Institute for Strategic Studies.

Sundberg, Marit, 2021. Rapport: Ryssland och Iran försökte påverka presidentvalet i USA. *Dagens Nyheter*, 16 03, s. 1.

Tolgfors, Sten, 2010. *Tal Folk och Försvars rikskonferens i Sälen*. Sälen: Regeringen.

SAOB, *Ordbok över svenska språket*, Svenska Akademien. Lund 1893–.

www.saob.se [Hämtad 02 02 2021].

Student och examensarbeten

Modigh, Johan & Nordén, Henrik, 2019. *Tröskelbegreppen och dess användande inom svensk försvars- och säkerhetspolitik*, Karlstad: Karlstads universitet.

Wiklund, Marlene, 2020. *Examensarbete: Signalspaning i Sverige och USA: En komparativ studie av skyddet för den personliga integriteten vid signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet*, Stockholm: Stockholms universitet, Juridiska fakulteten.